

WWW.CLRPL.AZ

AVRASİYA
ƏMƏKDAŞLIQ
FONDU

Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını
Müdafiə Liqası

İSTEHSALATDA BƏDBƏXT HADİSƏ VƏ
PEŞƏ XƏSTƏLİKLƏRİ NƏTİCƏSİNDƏ
PEŞƏ ƏMƏK QABİLİYYƏTİNİN İTİRİLMƏSİ
HALLARINDAN İCBARİ SİĞORTA

Qanunvericilik və onun tətbiqi praktikasının
monitorinqinə dair

HESABAT

- ✓ Qanunvericiliyin təhlili
- ✓ Qanunvericiliyin tətbiqi praktikası
- ✓ Siyasətin formalaşmasına dair tövsiyələr

İSTEHSALATDA BƏDBƏXT HADİSƏ VƏ PEŞƏ XƏSTƏLİKLƏRİ NƏTİCƏSİNDƏ PEŞƏ ƏMƏK QABİLİYYƏTİNİN İTİRİLMƏSİ HALLARINDAN İCBARİ SİĞORTA

**Qanunvericilik və onun tətbiqi praktikasının
monitorinqinə dair**

HESABAT

- ✓ Qanunvericiliyin təhlili
- ✓ Qanunvericiliyin tətbiqi praktikası
- ✓ Siyasətin formalaşmasına dair tövsiyələr

Bakı-2012

Ümumi redaktə və tərtibat:

Sahib Məmmədov

Monitoring hesabatı Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqası tərəfindən həyata keçirilən və **Hollandiya hökumətinin** maliyyə vəsaiti hesabına **Avrasiya Əməkdaşlıq Fondu** tərəfindən maliyyələşdirilən **“Ədalətli və əlverişli əmək şəraitinin təmin olunması”** layihəsi çərçivəsində hazırlanmışdır.

Bu hesabat, Avrasiya Əməkdaşlıq Fondu tərəfindən həyata keçirilən və Niderland Xarici İşlər Nazirliyi tərəfindən dəstəklənən Hüququn Üstünlüyü və Demokratiyanın Təşviqi Proqramı çərçivəsində hazırlanıb.

Avrasiya Əməkdaşlıq Fondu bu hesabatın məzmununa görə məsuliyyət daşımır. Burada yerləşdirilən məlumatlar heç bir halda Avrasiya Əməkdaşlıq Fondunun və ya proqramı maliyyələşdirən donorun rəsmi mövqeyi kimi qəbul edilməməlidir.

This report was created in the framework of Promoting Rule of Law and Democratization Program realized by the Eurasia Partnership Foundation with the financial support of the Netherlands Ministry of Foreign Affairs.

Eurasia Partnership Foundation is not responsible for the content of this report. The information provided here does not necessarily reflect the position of Eurasia Partnership Foundation or its donors.

İSBN: 978-9952-8088-0-3

© Avrasiya Əməkdaşlıq Fondu

© Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqası

MÜNDƏRİCAT

Metodologiya	5
Xülasə	5

1.İSTEHSALATDA BƏDBƏXT HADİSƏLƏR VƏ PEŞƏ XƏSTƏLİKLƏRİ NƏTİCƏSİNDƏ PEŞƏ ƏMƏK QABİLİYYƏTİNİN İTİRİLMƏSİ HALLARINDAN İCBARİ SİĞORTA

1.1.İcbarı sığortanın məqsədi	7
1.2.İcbarı sığorta üzrə ödənişlər	7
1.3.İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunanlar	7
1.4.İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta bağlamaq vəzifəsi daşıyanlar (Sığortalılar)	8
1.5. Sığorta olunanlar və onların iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə kateqoriya və risk qruplarına bölünməsi	8
1.6.Məşğulluğa dair ölkə üzrə göstəricilər	16
1.7.Formal Əmək Sektoru üzrə göstəricilər	17
1.8.Ödənişlər üzrə göstəricilər	21
1.9. Qeyri Formal əmək sektoru üzrə vəziyyətin ümumi təhlili	22
1.10. İkili (qara) mühasibat sistemi və işçilərin icbari sığortası ilə bağlı olan problem ...	23
1.11. İcbarı sığortaya cəlb olunmayan əsas qruplar	24
1.12. İcbarı sığorta üzrə Qanunvericiliyin tətbiqinə mane olan səbəblər	24
1.13. Təvsiyələr	26

2.İŞYERLƏRİNDƏƏMƏYİN MÜHAFİZƏSİNİN TƏMİN OLUNMA VƏ ZİYYƏTİ

2.1. İş yerlərində təhlükəsizlik texnikası qaydalarına əməl olunma norma və qaydaları üzrə aparılan müşahidələrə dair göstəricilər	28
2.2. Müşahidələr aparılan müəssisələrin seçim kriteriyaları	32
2.3. Müşahidələr aparılan müəssisələrdə vəziyyətin öyrənilməsi üçün tətbiq olunan metodlar	32
2.4. Dövlət və ictimai nəzarətin effektivliyinin artırılmasına yönələn tədbirlər	32
2.5. İstehsalatda baş verən bədbəxt hadisələr və peşə xəstəliklərinin dinamikası	33
2.6. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti tərəfindən təhqiqatı aparılmış istehsalatda baş vermiş bədbəxt hadisələrə dair məlumat	33
2.7. Əməyin Mühafizəsi və istehsalat risklərinin azaldılması sahəsində dövlət siyasəti ...	34
2.8. İstehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərinə şərait yaradan əsas səbəblər	40
2.9.Təvsiyələr	41

3. ƏLAVƏLƏR	44
--------------------------	-----------

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının qiymətləndirməsinə görə hər il iş yerində 2,2 milyon nəfər ölür. Bu hər 15 saniyədə istehsalatda 1 nəfərin ölməsi deməkdir. Hər gün isə istehsalatda ölənlərin sayı 5 000 nəfəri keçir.

BƏT-in məlumatına görə istehsalatda bədbəxt hadisələrin sayı ildə 250 000 000, peşə xəstəliklərindən əziyyət çəkənlərin sayı isə 160 000 000 nəfərə yaxındır.

Metodologiya

Hesabat hazırlanarkən aşağıdakı metodologiya tətbiq olunmuşdur:

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqinin vəziyyətinə dair monitoring üzrə metodologiya:

Bu istiqamətdə monitoring aşağıdakı monitoring alətlərinin tətbiqi yolu ilə həyata keçiriləcəkdir:

- Rəsmi statistikanın müqayisəli təhlili;
- Formal əmək bazarı iştirakçılarının və rəsmi sığorta olunanların nisbətlərinin müqayisəsi;
- İnformasiya sorğularının verilməsi yolu rəsmi məlumatların toplanması;
- Qanunvericiliyin analizi.
- Ekspertlərlə intervülər.

Nəticələr əsasında hesabat və tövsiyələr hazırlanacaqdır. Hesabatın ilkin versiyası maraqlı tərəflərlə müzakirə olunacaqdır.

Əməyin mühafizəsi və texniki təhlükəsizlik qaydalarına əməl olunmasının vəziyyətinə dair monitoringin həyata keçirilməsi üzrə metodologiya

Monitoringin həyata keçirilməsi üçün aşağıdakı alətlər tətbiq olunacaqdır.

- Tədqiqat

Tədqiqat əsasən istehsal və tikinti sahələrini əhatə etmişdir. Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası qaydalarının tətbiqi, ədalətli və əlverişli əmək şəraitinin olub olmamağı 60 indikator əsasında müşahidə olunmuşdur. Tədqiqat xüsusi sorğu vərəqi əsasında həyata keçirilmişdir. Bu metod Beynəlxalq Əmək Təşkilatının standartlarına (BƏT standartları) uyğun olaraq mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmışdır.

- Analiz

Əməyin mühafizəsini təmin edən normalar təhlil edilmişdir;

- Ekspertlərlə intervülərin keçirilməsi;

Əməyin mühafizəsi sahəsində tanınan mütəxəssislərlə intervülər keçirilmişdir;

Xülasə

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 35-ci maddəsinə görə “Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək... hüququ vardır”. **Əmək Məcəlləsinin** 215-ci maddəsinə görə “Müəssisənin mülkiyyətçisi və işəgötürəni işçilərin iş yerlərində əməyin mühafizəsi normalarının və qaydalarının yerinə yetirilməsinə bilavasitə cavabdehdirlər...”. Həmin məcəllənin 195-ci maddəsinin c) bəndinə görə “işəgötürən tərəfindən əməyin mühafizəsi qaydalarına əməl olunmadığına görə baş vermiş istehsalat qəzası nəticəsində əmək funksiyasını yerinə yetirərkən işçinin sağlamlığına və səhhətinə ziyan vurulduqda, habelə bu səbəbdən həlak olması ilə əlaqədar onun ailə üzvlərinə, himayəsində olan şəxslərə müvafiq maddi ziyan dəydikdə” işəgötürən tam maddi məsuliyyət daşıyır.

2011-ci ilin yanvar ayına qədər işəgötürənlər istehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəlikləri hallarına görə işçinin sağlamlığına dəyən zərərin ödənilməsinə həyata keçirərkən çəkilən

xərcləri bir qayda olaraq müəssisənin vəsaiti hesabına həyata keçirirdi. İşəgötürənin işçi qarşısında olan bu məsuliyyətini sığorta etmək hüququ olsa belə bu hüquqdan nadir hallarda istifadə olunurdu və belə sığortalama ilə bağlı müvafiq normativ hüquqi baza yox idi (yalnız ümumi qaydada həyat sığorta sistemi tətbiq oluna bilərdi).

11 may 2010-cu il tarixində imzalanmış və 2011-ci ilin yanvar ayının 1-dən tətbiq olunmağa başlamış **“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında** Azərbaycan Respublikasının Qanunu və qanunun tətbiqi məqsədi ilə qəbul olunmuş bir sıra normativ hüquqi aktlar istehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərindən icbari sığortanın tətbiqini məcburi etdi. Bütün işəgötürənlər Qanuna uyğun olaraq müzdlü əməyə cəlb etdiyi işçiləri bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərindən icbari sığorta etməlidir.

Qanunun tətbiqi ilə əlaqədar Əmək Məcəlləsinin 225-ci maddəsi də yeni redaksiyada qəbul olundu. Həmin maddəyə görə *“1. İşəgötürən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada hər bir işçinin istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığortalanmasını təmin etməlidir. Əmək müqaviləsində işçinin sığortalanması barədə müvafiq məlumatların göstərilməsi mütləqdir.*

2. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta sahəsində münasibətlər müvafiq qanunvericiliklə tənzimlənir”.

Beləliklə **“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun** qəbul olunması ilə əmək sferasında işəgötürənin işçinin sağlamlığına dəyən zərərə bağlı məsuliyyətinin sığortası icbari xarakter aldı.

Təqdim olunan hesabat Qanunun tətbiqindən keçən 1,5 ili əhatə edir.

Hesabat iki hissədən ibarətdir. **Birinci hissə** Qanunun tətbiqindən keçən 1,5 il ərzində işəgötürənlər tərəfindən işçilərin bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərindən icbari sığorta edilməsinin göstəriciləri və bu göstəricilərin təhlili, **ikinci hissə isə** istehsalatda əməyin mühafizəsinə dair qanunvericiliyin və normativlərin tətbiqi göstəricilərinə dair monitorinqin nəticələri əks olunur.

Hesabat hazırlanarkən həm formal əmək sferası, həm də qeyri formal əmək sferasındakı vəziyyət təhlil olunmuşdur.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, istehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəlikləri hallarından işçilərin icbari sığortalanması 2011-ci ilin yanvar ayından tətbiq olunmağa başlamışdır. Müvafiq qanun və qanunun tətbiqi ilə əlaqədar qəbul olunmuş digər normativ hüquqi aktlar, o cümlədən qaydalar, müqavilə forması və s. sənədlər bu yeni növ həyat sığorta sisteminin tətbiqinin hüquqi əsaslarını yaradır. Əslində bu növ sığorta digər ölkələrdə uzun müddətdir ki, tətbiq olunur. Məsələn, Rusiya Federasiyasında bu növ sığortanın tətbiqi ilə bağlı qanun 2000-ci ildən qüvvədədir. Azərbaycanda da bəzi şirkətlər öz işçiləri qarşısında onların sağlamlığına dəyər biləcək zərərə bağlı məsuliyyətinin sığortasını həyata keçirirdi. Lakin bu könüllü idi və icbari sayılmırdı. Əmək Məcəlləsinə görə işəgötürən işçi qarşısında onun sağlamlığına dəyər biləcək zərərə görə (istehsal və onunla bağlı proseslər zamanı) tam maddi məsuliyyət daşıyır. Bu qanunun tətbiqinə qədər bir qayda olaraq sığortaçı qismində işəgötürənin özü çıxış edirdi. Bu isə bir sıra mənfi nəticələrə gətirib çıxarırdı.

Qanun sığorta olunan işçinin istehsal prosesi zamanı sağlamlığına dəyər bilən zərərə görə əvəzin ödənilməsinin hüquqi, iqtisadi və təşkilati məsələlərini müəyyən edir.

Hesabatın son hissəsində iş yerlərində təhlükəsiz və əlverişli əmək şəraitinin yaradılması istiqamətində dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərinə dair təkliflər və tövsiyələr verilir.

1.İSTEHSALATDA BƏDBƏXT HADİSƏLƏR VƏ PEŞƏ XƏSTƏLİKLƏRİ NƏTİCƏSİNDƏ PEŞƏ ƏMƏK QABİLİYYƏTİNİN İTİRİLMƏSİ HALLARINDAN İCBARİ SİĞORTA

1.1.İcbari sığortanın məqsədi

İcbari sığortanın əsas məqsədi sığorta olunan işçinin istehsal prosesi zamanı baş verə biləcək bədbəxt hadisə və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətini müvəqqəti və davamlı surətdə itirməsi nəticəsində dəyər biləcək zərərin əvəzinin ödənilməsinə yönələn tədbir olmaqla işçilərin və digər faydalananların mənafeələrini qorumaqdır. İstehsalat zədələnməsi və ya peşə xəstəliyi nəticəsində işçi vəfat etdikdə nəzərdə tutulan kompensasiya zərərçəkənin vərəsələrinə verilir (qanunla müəyyən olunmuş hallarda).

Digər bir məqsəd isə sığortaçı şirkətin iş yerlərində əməyin mühafizəsi sahəsində tələblərin yerinə yetirilməsində maraqlı etməkdir. Sığortaçı şirkət iş yerlərində əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası qaydalarına əməl olunmasına dolayısı ilə nəzarət edir ki, bu da ədalətli və əlverişli əmək şəraitinin yaradılması prosesinə tövə verir.

1.2.İcbari sığorta üzrə ödənişlər

Qanuna əsasən “İcbari sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində sığorta olunanların kateqoriyalarında və peşə riski dərəcəsi, həmçinin əmək haqqı fondunda dəyişikliklər baş verərsə, sığorta haqqı bu dəyişikliklərin tarixindən müvafiq müqavilə ilinin başa çatmasına qədər qalmış vaxta mütənəssib şəkildə yenidən hesablanmalıdır”.

1.3.İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunanlar

“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Qanunun 3-cü maddəsinə görə İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunanlar aşağıdakılardır:

- Hüquqi şəxs və ya hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxs qanunvericiliyə uyğun olaraq bağlanmış əmək müqaviləsi və ya mülki-hüquqi müqavilə əsasında əmək funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər, dövlət orqanında çalışan dövlət qulluqçuları və digər işçilər (hərbi və ya xüsusi rütbəsi olan şəxslər istisna olmaqla);
- Məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb olunması nəzərdə tutulan seçkili ödənişli vəzifələrdə işləyənlər (Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin deputatları istisna olmaqla);
- İstehsalat təcrübəsi (təlimi) keçən tələbə və şagirdlər;
- Müəssisələrdə işə cəlb edilən hərbi qulluqçular;
- Təbii fəlakətlərin qarşısının alınmasına və nəticələrinin aradan qaldırılmasına, habelə hərbi və fəvqəladə vəziyyət rejimində işlərin yerinə yetirilməsinə cəlb edilən şəxslər;
- Fərdi qaydada sahibkarlıq və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər.
- Qanunvericiliyə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə də («Sosial sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb olunmayan əcnəbilər istisna olmaqla) şamil olunur.

1.4.İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta bağlamaq vəzifəsi daşıyanlar (Sığortalılar)

“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Qanunun 4-cü maddəsinə əsasən aşağıdakılar İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta bağlamaq vəzifəsi daşıyırlar:

- Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının və ya xarici dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış hüquqi şəxs statusunda olan müəssisə, idarə və təşkilatlar, onların filial və nümayəndəlikləri;
- Dövlət orqanları;
- Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər;
- Seçili orqanlar;
- Fərdi qaydada sahibkarlıq və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər.

Yuxarıda göstərilən subyektlər tərəfindən icbari sığorta müqavilələrinin bağlanmamağı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məsuliyyət yaradır.

Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 253-1 maddəsinə görə “İcbari sığorta qanunvericiliyinə əsasən, müvafiq riskləri icbari qaydada sığorta etdirmək vəzifəsi müəyyən edilmiş fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən sığortaçı ilə icbari sığorta müqaviləsinin bağlanmamağına görə:

Fiziki şəxslər on manat miqdarında, vəzifəli şəxslər altmış manatdan səksən manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər yüz əlli manatdan iki yüz manatadək miqdarda cərimə edilir.

Eyni zamanda işəgötürən tərəfindən işçinin bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri hallarından sığortalanmamağı onu işçinin sağlamlığına vurulan zərəri ödəmək məsuliyyətindən azad etmir. İcbari sığortaya cəlb olunmayan işçinin sağlamlığına dəyən zərərə görə tam maddi məsuliyyət işəgötürənin üzərinə düşür. Hətta işəgötürən işçi ilə qanunun tələblərini pozaraq əmək müqaviləsi bağlamadıqda belə faktiki əmək münasibətlərində olan işçinin sağlamlığına dəyən zərərə görə tam maddi məsuliyyət daşıyır.

1.5. Sığorta olunanlar və onların iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə kateqoriya və risk qruplarına bölünməsi

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 29 oktyabr tarixli 192 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuş “İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunanların istehsalatda yerinə yetirilən əmək funksiyalarının xarakterinə görə kateqoriyalar üzrə bölgüsünün Qaydasına” görə İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunanlar istehsalatda yerinə yetirilən əmək funksiyalarının xarakterinə görə aşağıdakı kateqoriyalara bölünürlər:

- Fəhlələr - məhsulun (əmtəənin) istehsalı, xidmətin həyata keçirilməsi ilə, həmçinin təmir, yüklərin daşınması, təmizlik, saxlama, mühafizə və digər belə işlərlə birbaşa məşğul olan işçilər;
- Qulluqçular - müvafiq olaraq rəhbərlərə, mütəxəssis və texniki icraçılara aid işlərin və ya xidmətlərin yerinə yetirilməsi ilə məşğul olan işçilər;

- Rəhbərlər - müəssisə, idarə və təşkilatın və ya onun hər hansı struktur bölməsinin rəhbəri və onun müavinləri, eləcə də baş mütəxəssislər;
- Mütəxəssislər mühəndis-texnik, iqtisadçı, hüquqşünas, sosioloq və digər bu kimi vəzifələr üzrə əmək funksiyaları yerinə yetirən işçilər; dövlət qulluğunda inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları;
- Texniki icraçılar sənədlərin hazırlanmasını və rəsmiləşdirilməsini həyata keçirən kargüzarlar, katibələr, tabelçilər, surətçıxaranlar, arxiv işçiləri, agentlər və digər belə işçilər; dövlət qulluğunda yardımçı vəzifə tutan dövlət qulluqçuları.

“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta tariflərinin müəyyən edilməsi haqqında” Nazirlər Kabinetinin 05.11.2010-cu il tarixli, 200 sayılı qərarı ilə İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta tarifləri müəyyən olunmuşdur.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta tarifləri peşə riskinin dərəcəsindən və sığorta olunanların kateqoriyalarından asılı olaraq fərqləndirilməklə aşağıdakı kimi müəyyən olunur.

İqtisadi fəaliyyət növü	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu
1	2
1-ci risk dərəcəsi	
Yaşayış üçün yerlər tərəfindən xidmətlərin göstərilməsi	İ 55
Proqram təminatının işlənməsi, bu sahədə məsləhətlər və bununla əlaqədar fəaliyyət	J 62
İnformasiya xidmətləri fəaliyyəti	J 63
Maliyyə fəaliyyəti (sığorta və pensiya təminatı üzrə xidmətlərdən başqa)	K 64
Sığorta, təkrarsığorta və pensiya təminatı	K 65
Hüquq və mühasibat uçotu sahəsində fəaliyyət	M 69
Mərkəzi ofislərin fəaliyyəti və idarəetmə sahəsində fəaliyyət	M 70
İctimai və humanitar elmlər sahəsində tədqiqatlar və işləmələr	M 722
Reklam fəaliyyəti və bazarın öyrənilməsi	M 73
Məşğulluq sahəsində fəaliyyət	N 78
Səyahət agentliklərinin və turoperatorların əvvəlcədən sifariş etmə xidməti və bununla əlaqədar fəaliyyət	N 79
Mənzərələrin dəyişdirilməsi üzrə xidmətlərin göstərilməsi	N 813
Dövlət idarəetməsi və müdafiə; icbari sosial təminat	O 84
İctimai birliklərin (təşkilatların) fəaliyyəti	S 94

Toxunulmazlıq hüququ olan təşkilatların fəaliyyəti	U 99
2-ci risk dərəcəsi	
Avtomobillərin satışı	G 451
Avtomobillər üçün hissələrin, qovşaqların və ləvazimatların satışı	G 453
Avtomobil və motosikletlərin satışından başqa, topdan satış	G 46
Avtomobil və motosikletlərin satışından başqa pərakəndə satış	G 47
Poçt və kuryer fəaliyyəti	H 53
İçki və yeməklərin satışı ilə əlaqədar xidmətlərin göstərilməsi	İ 56
Kinofilmlərin, video və televiziya proqramlarının istehsalı, səsyazma və musiqi nəşrləri ilə əlaqədar fəaliyyət	J 59
Proqramların tərtib edilməsi, radio və televerilişlərin translyasiya edilməsi ilə əlaqədar fəaliyyət	J 60
Məlumat texnologiyaları və hesablama texnikası sahəsində sair fəaliyyət	J 63
Maliyyə xidmətləri və sığorta sahəsində yardımçı fəaliyyət	K 66
Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar	L 68
Memarlıq, mühəndis axtarışları və bu sahələrdə texniki məsləhətlərin verilməsi	M 711
Təbii və texniki elmlər sahəsində tədqiqatlar və işləmələr	M 721
Digər peşəkar, elmi və texniki fəaliyyət	M 74
Kirayə və lizinq fəaliyyəti	N 77
Təmizlik işləri üzrə fəaliyyət	N 812
Biznesin mühafizəsinə yönəldilmiş inzibati və sair əlavə fəaliyyət	N 82
Təhsil	R 85
Səhiyyə sahəsində fəaliyyət	Q 86
Sosial xidmətlərin göstərilməsi	Q 87
Yaşayışla təminatsız sosial xidmətlərin göstərilməsi	Q 88
İncəsənət sahəsində sair fəaliyyətin göstərilməsi və mədəni-kütləvi əyləncəli tədbirlərin həyata keçirilməsi	R 90
Kitabxana, arxiv, muzeylərin və digər mədəniyyət müəssisələrinin fəaliyyəti	R 91
Qumar oyunlarının təşkili və mərc çəkmək üzrə fəaliyyət	R 92
İstirahət və əyləncələrin təşkili üzrə fəaliyyət	R 932
Sair fərdi xidmətlərin göstərilməsi	S 96

3-cü risk dərəcəsi	
Birillik bitkilərin becərilməsi	A 011
Çoxillik bitkilərin becərilməsi	A 012
Bitkilərin çoxaldılması (əkilməsi)	A 013
Heyvandarlıqla əlaqəli bitkiçilik	A 015
Geyim istehsalı	C 14
Poliqrafiya fəaliyyəti və yazılmış məlumatların daşıyıcılarda çoxaldılması	C 18
Oyun və oyuncaqların istehsalı	S 324
Nəşriyyat fəaliyyəti	J 58
Baytarlıq fəaliyyəti	M 75
4-cü risk dərəcəsi	
Heyvandarlıq	A 014
Kənd təsərrüfatı sahəsində xidmət göstərilməsi	A 016
Balıqyetişdirmə	A 032
Süd məhsullarının istehsalı	C 105
Sabun və yuyucu tozların, təmizləyici və cilalayıcı vasitələrin, ətriyyat və kosmetika vasitələrinin istehsalı	C 20 4
Əczaçılıq məhsullarının istehsalı	C 21
Motosikletlərin, onların hissələrinin, qovşaqlarının və ləvazimatlarının satışı, motosikletlərə texniki xidmət və təmiri	G 454
Yardımcı- texniki xidmətlərin fəaliyyəti	N 811
Muzdlu işçilərlə şəxsi ev təsərrüfatlarının fəaliyyəti	T 97
5-ci risk dərəcəsi	
Ovçuluq və vəhşi heyvanların yetişdirilməsi və bu sahələrdə xidmətin göstərilməsi	A 017
Ət məhsullarının istehsalı (emalı)	C 101
Dəyirman-ding sənayesi məhsullarının nişasta və nişasta məhsullarının istehsalı	C 106
Un və un məmulatlarının istehsalı	C 107
Heyvanlar üçün hazır yemlərin istehsalı	C 109
İçki istehsalı	C 11
Toxuculuq sənayesi	C 13

İstintaqın aparılması və təhlükəsizliyin təminatı	N 80
Dəri və dəridən məmulatların, ayaqqabıların istehsalı	S 15
Mərkəzi istilik qazanlarından başqa buxar qazanlarının istehsalı	C 253
İdman sahəsində fəaliyyət	R 931
6- cı risk dərəcəsi	
Sair qida məhsullarının istehsalı	C 108
Kompüter, elektron və optik məhsulların istehsalı	C 26
Zərgərlik məmulatların və süni daş-qaşların istehsalı	C 321
Musiqi alətlərinin istehsalı	C 322
İdman mallarının istehsalı	C 323
Digər qruplara daxil edilməyən müxtəlif məhsulların istehsalı	C 329
Bəzək və tamamlayıcı işlər	F 433
Anbar təsərrüfatı və yardımçı nəqliyyat fəaliyyəti	H 52
Kompüterlərin, şəxsi istifadə əşyalarının, məişət mallarının təmiri	S 95
7-ci risk dərəcəsi	
Meyvə və tərəvəzlərin emalı və konservləşdirilməsi	C 103
Bitki və heyvan yağları və piylərinin istehsalı	C 104
Tütün məmulatlarının istehsalı	S 12
Kağız və karton istehsalı	C 17
Şüşə və şüşədən məmulatların istehsalı	C 231
Odadavamlı məmulatların istehsalı	C 232
Gildən sair tikinti məmulatlarının istehsalı	C 233
Sair çini və saxsı məmulatların istehsalı	S 234
Metalların emalı və metallara örtük çəkilməsi, maşınqayırmanın əsas texnoloji prosesləri	C 256
Bıçaq məmulatlarının, alətlərin və dəmir məmulatlarının istehsalı	C 257
Tullantıların yığılması, emalı və məhv edilməsi; istehsalat tullantılarından təkrar istifadə edilməsi	E 38
Boru kəməri nəqliyyatının fəaliyyəti	N 495
Texniki sınaq və nəzarət	M 712
8-ci risk dərəcəsi	
Rezin və plastmas məmulatların istehsalı	C 22

Gəmiqayıрма	C 301
Hazır metal məmulatlarının, maşın və avadanlıqların təmiri	C 331
Şəhərlərarası dəmir yolu xətti ilə sərnəşin daşınması	H 491
Dəmir yolu vasitəsilə yük daşınması	H 492
Su nəqliyyatının fəaliyyəti	H 50
Hava nəqliyyatının fəaliyyəti	H 51
Rabitə	J 61
9-cu risk dərəcəsi	
Mebeldən başqa ağacın emalı və ağacdən məmulatların və tıxacın istehsalı; hopdurma və hörmə materialların istehsalı	C 16
Silah və hərbi sursat istehsalı	C 254
Dəzgahların istehsalı	C 284
Mebellərin istehsalı	C 31
Tibbi və stomatologiya təcrübəsində tətbiq olunan alətlərin istehsalı	C 325
Digər tullantıların yığılması və məhv edilməsi	E 39
Sair quru yol nəqliyyatının fəaliyyəti	H 493
Yük avtomobil nəqliyyatlarının fəaliyyəti	H 494
10-cu risk dərəcəsi	
Boya və lakların istehsalı	C 203
Sair kimyəvi məhsulların istehsalı	C 205
Süni və sintetik kimyəvi liflərin istehsalı	S 206
Metalın döyülməsi, preslənməsi, şamplanması və profillənməsi, toz metallurgiyası	C 255
Elektrik naqillərinin və elektrik şəbəkələri üçün cihazların istehsalı	S 273
Elektrik lampaları və işıqlandırıcı avadanlıqların istehsalı	C 274
Məişət cihazlarının istehsalı	S 275
11-ci risk dərəcəsi	
Balıq, xərçəngkimilər və molyuskaların emalı və konservləşdirilməsi	C 102
Abrziv məmulatların və sair qeyri-metal mineral məhsulların istehsalı	S 239
Sair hazır metal məmulatlarının istehsalı	C 259
Ümumi təyinatlı sair maşınların istehsalı	S 282

12-ci risk dərəcəsi	
Balıqçılıq	A 031
Çuqun, polad və ferroərinti istehsalı	C 241
Poladdan boru, içi boş profillər və birləşdirici hissələrin istehsalı	C 242
Elektrik mühərriklərinin, generatorlarının, transformatorların və elektrik paylayıcı və tənzimləyici cihazlarının istehsalı	C 271
Sair elektrik avadanlıqlarının istehsalı	C 279
Ümumi təyinatlı avadanlıqların istehsalı	C 281
Kənd və meşə təsərrüfatı üçün maşın və avadanlıqların istehsalı	C 283
Avtomobil, qoşqu və yarımqoşquların istehsalı	C 29
Dəmir yolu nəqliyyatı vasitələrinin istehsalı	C 302
Hərbi avtomobillərin istehsalı	C 304
Digər qruplara daxil edilməyən nəqliyyat vasitələri və avadanlıqlarının istehsalı	C 309
Avtomobillərə texniki xidmət göstərilməsi və onların təmiri	G 452
13-cü risk dərəcəsi	
Meşə təsərrüfatı və bu sahədə xidmətin göstərilməsi	A 02
Koks və təmizlənmiş neft məhsullarının istehsalı	C 19
Əsas kimyəvi maddələrin, gübrə və azot birləşmələrinin, ilkin formalarda plastik kütlə və sintetik kauçukun istehsalı	C 201
Sement, əhəng və gips istehsalı	C 235
Əlvan metalların istehsalı	C 244
Metal tökmə	C 245
Xüsusi təyinatlı sair maşın və avadanlıqların istehsalı	C 289
Sənaye maşın və avadanlıqlarının quraşdırılması	C 332
Elektrik enerjisi, qaz, buxar və kondisiyalaşdırılmış hava ilə təchizat	D 35
Suyun yığılması, təmizlənməsi və paylanması	E 36
Çirkli suların yığılması və emalı	E 37
Binaların sökülməsi və tikinti sahəsinin hazırlanması	F 431
Elektrik və su kəməri sistemlərinin və sair mühəndis avadanlıqlarının quraşdırılması	F 432
İxtisaslaşdırılmış tikinti işləri	F 439

14-cü risk dərəcəsi	
Daş kömür və liqnit hasilatı B 05 Xam neft və təbii qaz hasilatı	B 06
Metal filizlərinin hasilatı	V 07
Mədənçıxarma sənayesinin digər sahələri	B 08
Mədənçıxarma sənayesi sahəsinə xidmətlərin göstərilməsi	B 09
Aqrokimyəvi məhsulların istehsalı	C 202
Beton, gips və sementdən məmulatların istehsalı	C 236
Dekorativ və tikinti daşlarının kəsilməsi, emalı və naxışlanması	C 237
Çuqun və poladın sair ilkin emalı	C 243
Metaldan tikinti konstruksiyaları və məmulatlarının istehsalı	C 251
Metal sistemlərin, radiatorların və çənlərin istehsalı	C 252
Batareyaların və akkumulyatorların istehsalı	C 272
Kosmik aparatlar da daxil olmaqla, uçan aparatların istehsalı	C 303
Binaların tikintisi	F 41
Mülkü təyinatlı inşaat işləri	F 42

2. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta tarifləri peşə riskinin dərəcəsindən və sığorta olunanların kateqoriyalarından asılı olaraq fərqləndirilməklə aşağıdakı kimi müəyyən edilsin:

Peşə riskinin dərəcəsi	Sığorta olunanların kateqoriyaları üzrə sığorta tarifi (faizlə)	
	qulluqçular	fəhlələr
1	0,2	0,4
2	0,2	0,5
3	0,2	0,6
4	0,2	0,8
5	0,2	0,9
6	0,3	1,0
7	0,3	1,2
8	0,3	1,4
9	0,4	1,5
10	0,4	1,6
11	0,4	1,7
12	0,5	1,8
13	0,5	1,9
14	0,5	2,0

1.6.Məşğulluğa dair ölkə üzrə göstəricilər

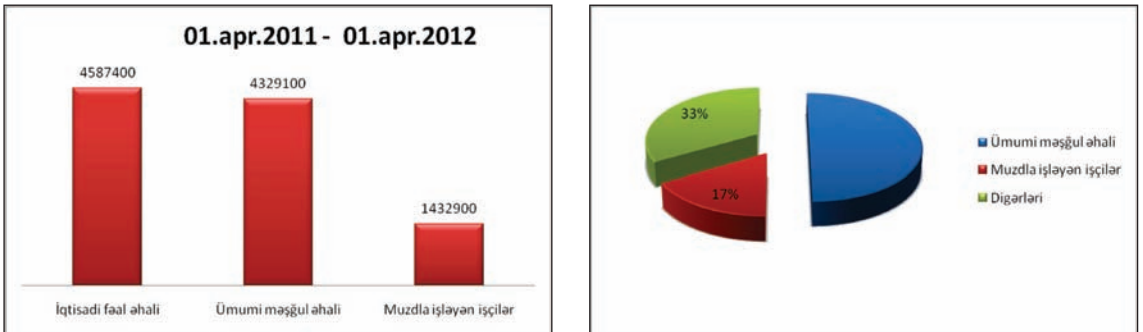
Azərbaycanda əhalinin məşğulluğu 2011-ci ilin aprelindən 2012-ci ilin eyni dövrünədək 50 min nəfər artaraq 4 milyon 282 min 600 nəfərə çatıb¹.

2011-ci ilin 1 yanvar tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 1995-ci illə müqayisədə 25,9 faiz, 2006-cı illə müqayisədə isə 6,7 faiz artaraq 4587,4 min nəfər, məşğul əhalinin sayı müvafiq olaraq 19,8 faiz və 8 faiz artaraq 4329,1 min nəfər təşkil etmişdir².

Lakin Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi məlumatına görə İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə muzzdla işləyən işçilərin sayı 2010-cu ilin göstəricilərinə görə 1382900 nəfər təşkil etmişdir. Statistika Komitəsinin məlumatına görə 2011-ci ilin aprelindən 2012-ci ilin aprelinə qədər işçilərin sayı daha 50 000 nəfər artmışdır.

Beləliklə rəqəmləri müqayisə etməklə müəyyən etmək mümkündür ki, ölkədə formal əmək sektorunda çalışan işçilərin sayı ümumi məşğul əhalinin göstəricilərindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Rəsmi əmək sektorunda işləyənlərin sayını 1432900 nəfər qəbul etsək, onda arada olan fərq 2896200 nəfər təşkil edəcəkdir.

Bu şəxslərin bir qismi fərdi sahibkarlıqla məşğul olanlar, mülki-hüquqi müqavilə əsasında işləyənlər və qeyri formal əmək bazarının iştirakçılarıdır.

¹Mənbə: <http://vergiler.az/art-view/527/>

²Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyasının həyata keçirilməsi üzrə 2011-2015-ci illər üçün Dövlət Proqramı.

Mənbə: http://www.mlsp.gov.az/?id=5&sub_id=30&lang=1&dpid=68

1.7. Formal Əmək Sektoru üzrə göstəricilər

İstehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəlikləri hallarından icbari sığorta sisteminin tətbiqi özlüyündə işçilərin sağlam əmək şəraitində işləmək hüququnun təmin olunmasına yönələn müsbət bir prosesdir. Bu qanunun tətbiqinə qədər olan vəziyyətin təhlili onu göstərir ki, işəgötürənlərin işçinin sağlamlığına dəyən zərərin əvəzini ödəməsi ilə bağlı çoxsaylı problemlər mövcud idi. Bu problemlər əsasən aşağıdakılardan ibarət idi:

1. İşəgötürənlər işçinin sağlamlığına dəyən zərərin əvəzini ödəməkdə maraqlı deyildi və bu baxımdan müxtəlif vasitə və üsullardan istifadə etməkdə belə ödənişləri həyata keçirməkdən yayınırdı;
2. Bir çox hallarda işçinin zədə aldığı və ya peşə xəstəliyinə tutulduğu müəssisə sonradan ləğv olunurdu, təşkilati hüquqi formasını və ya mülkiyyətçisini dəyişirdi. Belə olan halda istehsalat zədəsi və ya peşə xəstəliyi nəticəsində sağlamlığını və peşə əmək qabiliyyətinin tam və ya qismən itirən işçi və ya həmin işçi yuxarıdakı səbəblərdən vəfat etmişdirsə onun vərəsələri təyin olunmuş kompensasiyaları ya ümumiyyətlə ala bilmirdi, tam ala bilmirdi və ya olduqca çətinliklə alırdı;
3. Bir çox iş yerlərində istehsalat zədələnməsi və peşə xəstəlikləri nəticəsində kompensasiya alan işçilərin sayı həddən artıq çox olduğu üçün həmin müəssisə hətta gəlirlə işləsə belə işçilərə kompensasiyaları verməkdə çətinlik çəkirdi. Bu səbəbdən həmin müəssisələrin yerinə yetirdikləri işlər və ya göstərdikləri xidmət üçün daha çox vəsait tələb edirdi ki, bu da bu müəssisələrin rəqabət qabiliyyətini aşağı salırdı;
4. İşəgötürən tərəfdən kompensasiyaların ödənilməsi onun gəlirlərinə mənfi təsir göstərirdi və bu da dolayısı ilə orada çalışan işçilərin əmək haqlarının və sosial güzəştlərin artırılmasına imkan vermirdi. və s.

İstehsalat zədələnməsi və peşə xəstəlikləri hallarından icbari sığorta sisteminin tətbiqi isə yuxarıda göstərilən bütün problemləri həll etmiş olur.

Bununla belə qanunun tətbiq olunmasından keçən 1,5 ilə ərzində formal əmək sektoru üzrə işçilərin icbari sığortaya cəlb edilmə göstəriciləri istənilən səviyyədə deyildir. İcbari sığortanı sığorta şirkətləri həyata keçirir.

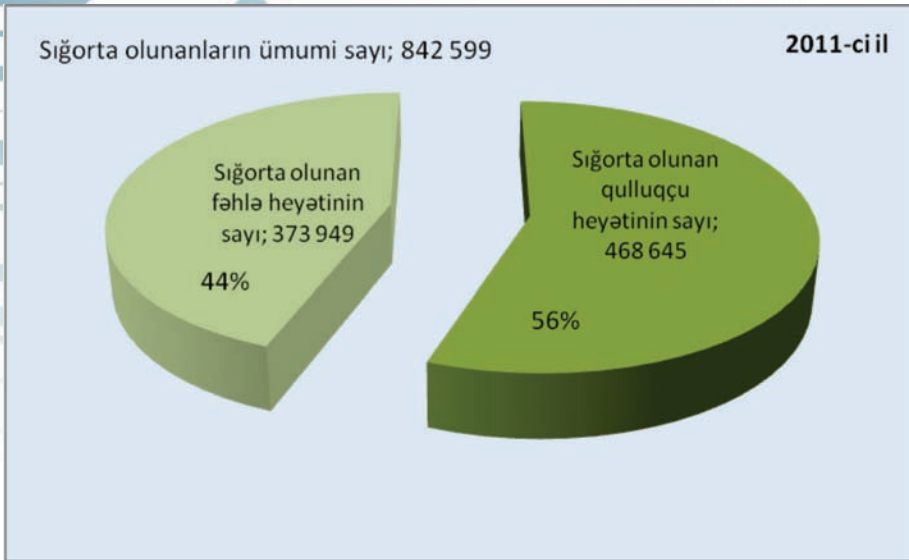
İcbari sığorta müqaviləsi yalnız həyat sığortası üçün lisenziyası olan və bu qanunla əhatə olunan icbari sığorta növü üzrə fəaliyyətin həyata keçirilməsinə sığorta nəzarəti orqanının verdiyi icazəyə malik olan sığortaçı tərəfindən bağlanıla bilər.

Ölkə üzrə sığortaya cəlb olunan işçilərin kəmiyyət göstəriciləri hər rüb üzrə Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti tərəfindən ümumiləşdirilir və iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə qruplaşdırılır.

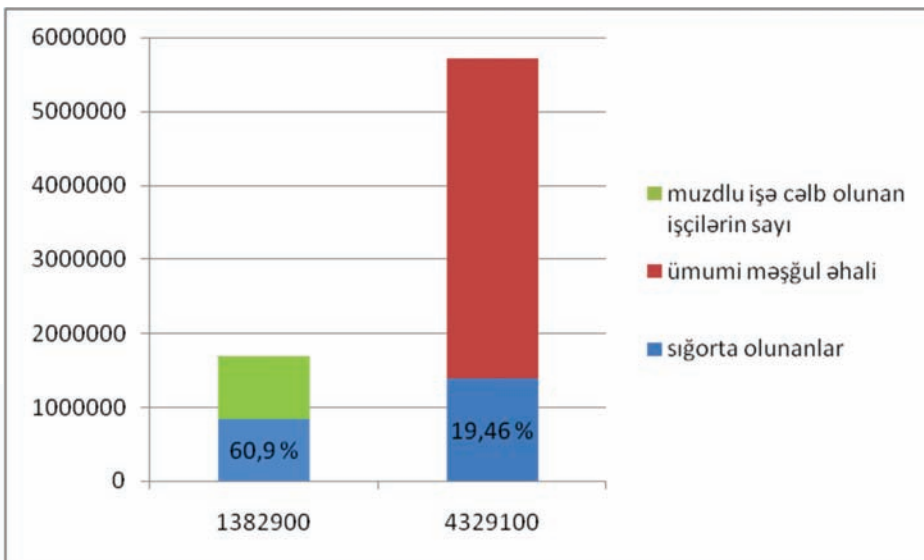
Xidmətin hazırladığı statistik məlumatlara görə icbari sığorta sisteminin tətbiqinin ilk ilində (2011-ci il) formal əmək sektoru üzrə ümumi göstəricilər aşağıdakı kimi olmuşdur:

Ümumi göstəricilər

Dövrələr	Sığorta olunanların sayı		
	Ümumi	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı
2011-ci il	842 599	468 645	373 949

Bu rəqəmin ölkə üzrə məşğul əhəlinin ümumi sayına nisbəti (2010-cu ilin göstəricilərinə əsasən ümumi məşğul əhəlinin sayı 4 329 100 nəfər) 19,46 %, muzzdlu işə cəlb olunan işçilərin ümumi sayına (2010-cu il üzrə göstəricilərə əsasən 1382900 nəfər) nisbəti isə

60,9 % təşkil edir.

2012-ci ilin 6 ayı ərzində sığorta olunanların göstəricilərində artım tendensiyası olsa da bu rəqəm də formal əmək sektorunu tam əhatə edə bilmir. Xidmətin məlumatına görə 2012-ci ilin 6 ayı üzrə göstəricilər aşağıdakı kimi olmuşdur.

Dövrələr	Sığorta olunanların sayı		
	Ümumi	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı
2012-ci il 6 aylıq	909 554	505 877	403 679

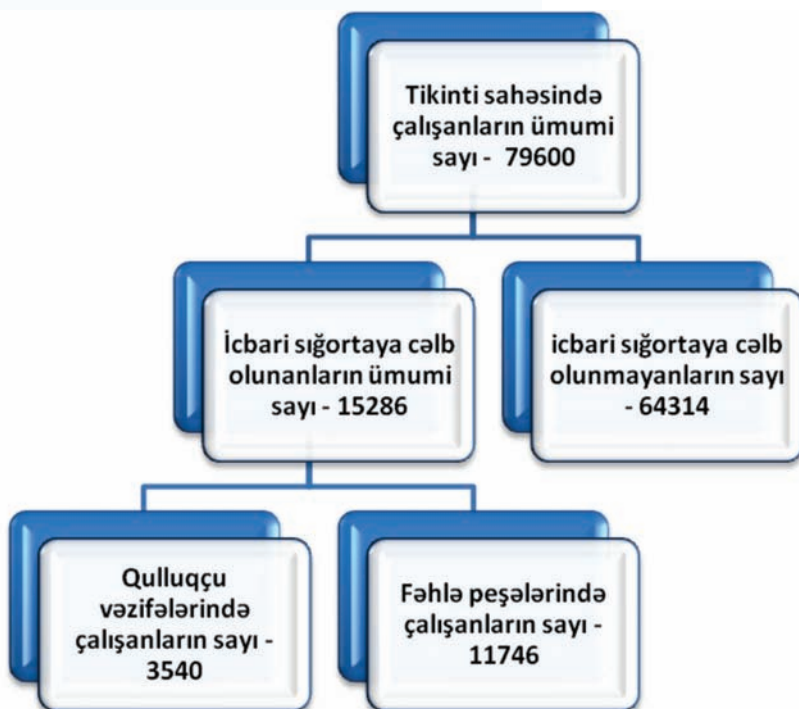

Bu rəqəmin ölkə üzrə məşğul əhalinin ümumi sayına nisbəti (ötən il ərzində 50 000 nəfərlik yeni iş yerlərinin yaradılması da nəzərə alınmaqla ümumi məşğul əhalinin sayı 4 379 100 nəfər) 20, 77%, muzzdlu işə cəlb olunan işçilərin ümumi sayına (1 432 900) nisbəti isə 63, 3 % təşkil edir.

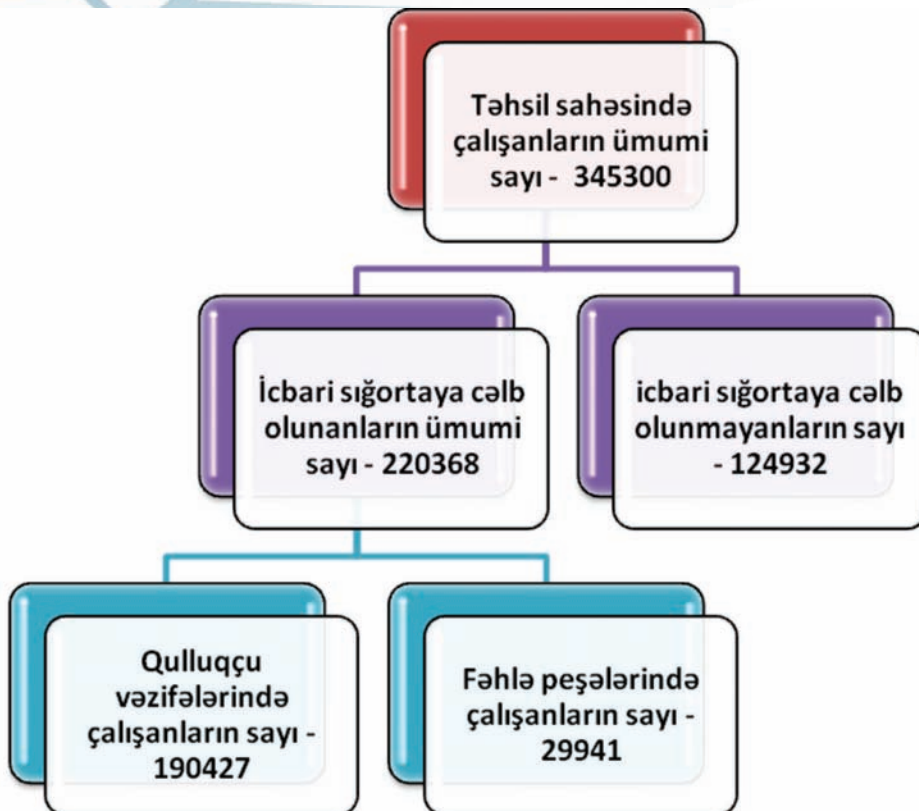
İcbari sığortaya cəlb olunanların iqtisadi fəaliyyət növləri və risk qrupları üzrə paylanma göstəriciləri də maraqlıdır. Aşağıda əsas iqtisadi fəaliyyət növlərinin bir qrupu üzrə 2011-ci il üçün və 2012-ci ilin 6 ayı üçün göstəriciləri təqdim edirik.

Cədvəllərdə nümunə kimi göstərilən bəzi iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə göstəriciləri Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi məlumatları ilə müqayisə etdikdə belə fərqlər aşkar şəkildə görünür. Məsələn, 2011-ci ilin göstəriciləri üzrə binaların tikintisində çalışan 3540 nəfər qulluqçu vəzifələri üzrə, 11 746 nəfər isə fəhlə peşələrində çalışan şəxslər icbari sığortaya cəlb olunmuşdur (cəmi 15 286 nəfər). Dövlət Statistika Komitəsinin 2010-cu ilin yekunları üzrə məlumatında tikinti sahəsində 79 600 nəfərin çalışdığı göstərilir. Tikintinin yalnız bina tikintisindən ibarət olmadığını nəzərə alsaq belə digər tikinti sahələrində çalışanların sayının bina (yaşayış və qeyri yaşayış sahələrinin tikintisi)

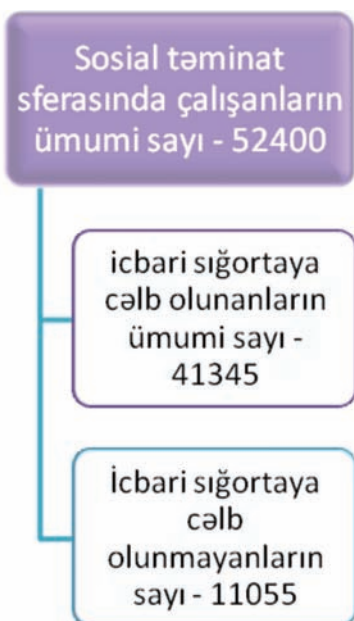
Cədvəl 1
2011-ci il üzrə

Cədvəl 2
2012-ci ilin 6 ayı üzrə

Cədvəl 3
Sosial təminat sferası

tikintisində çalışanlara nisbətə dəfələrlə az olduğu məlumdur.

Digər bir göstərici kimi təhsil sahəsini göstərmək olar. 2011-ci ilin göstəricilərinə görə təhsil sferasında 190 427 qulluqçu, 29 941 nəfər isə fəhlə peşələri üzrə icbari sığortaya cəlb edilib (cəmi 220 368). Amma Dövlət Statistika Komitəsinin 2010-cu ilin yekunları üzrə məlumatına görə təhsil sahəsində 345 300 nəfər çalışmışdır. Beləliklə, 2011-ci ildə ən azı 124 932 nəfər təhsil işçisi icbari sığortaya cəlb olunmamışdır. 2012-ci ilin 6 ay üzrə göstəriciləri ilə müqayisədə bu rəqəm (əgər təhsil işçilərinin sayını 2010-cu il səviyyəsində götürsək) 107 421 nəfər edəcəkdir.

Dövlət idarəetməsi və müdafiə; sosial təminat sferasında çalışanların ümumi sayı 2010-cu ilin göstəriciləri üzrə 52 400 nəfər təşkil etdiyi halda 2011-ci il üzrə icbari sığortaya cəlb olunma göstəriciləri 41 345 nəfər, 2012-ci ilin 6 ayı üzrə isə 44 631 nəfər təşkil etmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsinin 2010-cu il üzrə hazırladığı “İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə mizdlə işləyən işçilərin sayı”na dair məlumatda göstərilir ki, ticarət sektorunda işləyənlərin sayı 286 800 nəfər

2012-ci ilin 6 ayı	Təhsil sahəsi	Sosial təminat sferası	Ticarət sektoru
İcbari sığortaya cəlb olunmayanların sayı	107 421	44 631	271 114

təşkil edir. 2012-ci ilin 6 ayının göstəriciləri üzrə bu sektor üzrə icbari sığorta olunan qulluqçu və fəhlə heyətinin ümumi sayı 15686 nəfər təşkil edir.

Belə müqayisələri davam etmək mümkündür. Lakin demək olar ki, bütün iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə vəziyyət oxşardır. Yalnız büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda, o cümlədən dövlət orqanlarında işçilərin icbari sığortası üzrə göstəricilər nisbətən yüksəkdir.

1.8.Ödənişlər üzrə göstəricilər

“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Qanunun 16-cı maddəsinə əsasən istehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətini tam və ya qismən itirən şəxslər və ya onların bu səbəbdən vəfat etdiyi halda digər faydalanan şəxslərə aşağıdakı növ sığorta ödənişləri həyata keçirilir:

- Aylıq sığorta ödənişi;
- Birdəfəlik sığorta ödənişi;
- Əlavə sığorta ödənişi.

Sığorta hadisəsi baş verdikdə ödənişlər aşağıdakı qaydada ödənilir:

- **Aylıq sığorta ödənişi** sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı itirilmiş aylıq əmək haqqı əvəzində faydalanan şəxsə verilən pul təzminatıdır.

- **Birdəfəlik sığorta ödənişi** bu Qanunla müəyyən olunmuş qaydada aylıq sığorta ödənişi məbləğlərinin cəm halda birdəfəlik ödənilməsidir. Birdəfəlik sığorta ödənişi aşağıdakı hallarda verilir:

- sığorta hadisəsi nəticəsində zərərçəkmiş sığorta olunana əlillik növbəti müayinə müddəti göstərilmədən təyin edildikdə;

sığorta hadisəsi nəticəsində sığorta olunanın öldüyü halda.

- **Əlavə sığorta ödənişi** sığorta hadisəsi nəticəsində zərərçəkmişin sığorta olunan müalicəsinə, əlavə qidalanmaya, dərman alınmasına, protezləşdirməyə, başqasının qulluğuna, sanatoriya-kurort müalicəsinə, xüsusi nəqliyyat vasitələri əldə edilməsinə, başqa peşəyə hazırlanmaya çəkdiyi xərclərinin əvəzinin ödənilməsinə görə verilən pul təzminatıdır.

Belə ödənişlər sığorta hadisəsi müəyyən edildikdən və qanunvericilikdən nəzərdə tutulan müvafiq hərəkətlər həyata keçirildikdən sonra verilir.

Bu qanunun tətbiqinin üstün cəhətlərindən biri də odur ki, iş yerlərində əməyin mühafizəsi qaydalarına riayət olunmasında maraqlı olan daha bir tərəf – sığortaçı, yəni həyat sığortasını həyata keçirən təsisat da vardır.

Qanunun tətbiqindən keçən 1,5 il ərzində istehsalatda baş verən bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri üzrə sığorta ödənişləri həyata keçirilməkdədir. Ödənişlər yalnız qanunun tətbiq olunduğu dövrdən sonra baş verən bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəliklərinə görə həyata keçirilir. Qanunun tətbiqindən əvvəl baş vermiş belə hallara görə müəyyən edilən

Qanuna əsasən sığorta hadisəsi aşağıdakılar əsasında müəyyən olunur:

- ✓ istehsalatda bədbəxt hadisə haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş formada tərtib olunmuş akt, yaxud xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlanılmalı şəxslə bağlı istehsalatda bədbəxt hadisənin baş verməsi barədə məhkəmə qərarı;
- ✓ müvafiq icra hakimiyyəti orqanının istehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəliyi nəticəsində sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi dərəcəsini təsdiq edən qərarı və ya şəxsin ölümü haqqında şəhadətnamə.

ödənişləri işəgötürən və ya qanunvericiliyin müəyyən etdiyi orqanlar həyata keçirir.

Ötən dövr ərzində 2011-ci il üzrə verilmiş sığorta haqları 267 384,77 manat və 2012-ci ilin 6 ayı ərzində 212 148,35 manat təşkil etmişdir.

1.9. Qeyri Formal əmək sektoru üzrə vəziyyətin ümumi təhlili

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında Qanunun 3.1.1. maddəsinə əsasən icbari sığorta olunanlar **“hüquqi şəxslə və ya hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslə qanunvericiliyə uyğun olaraq bağlanmış əmək müqaviləsi və ya mülki-hüquqi müqavilə əsasında əmək funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər”** dir. Bu da o deməkdir ki, qeyri formal əmək sektorunun iştirakçılarının hamısı istehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərindən sığortalanmırlar. Yuxarıda

göstərilən rəqəmlərə nəzər salsaq onda icbari sığorta olunmadan kənarda qalan və faktiki əmək fəaliyyəti həyata keçirən işçilərin sayının çox böyük olmasını müəyyən etmək olar. Biz yuxarıda formal əmək sektorunda sığorta olunanların göstəriciləri ilə tanış olduq. Burada illər üzrə artım tendensiyası olsa da əhatəlilik təmin olunmamışdır.

Qeyri formal əmək sektorunda isə vəziyyət daha mürəkkəbdir. Əmək münasibətlərinin rəsmiləşdirilmədiyi halda işçinin icbari sığorta olunması mümkün deyildir. Bununla belə işəgötürənin işçini icbari sığortaya cəlb etməməyi (icbari sığorta etməməyi) onu məsuliyyətdən azad etmir. Yuxarıda göstəriləyi kimi işəgötürən hətta faktiki əmək münasibətində olduğu işçi qarşısında onun sağlamlığına vurduğu zərərə görə tam maddi məsuliyyət daşıyır.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında Qanununun 7.3. maddəsinə görə “Bu Qanunla sığorta etdirmək vəzifəsi daşıyan sığortalı həmin vəzifəni yerinə yetirmədikdə və ya icbari sığorta müqaviləsini qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş şərtlərlə müqayisədə sığorta olunanın vəziyyətini pisləşdirən şərtlərlə bağladıqda, sığorta hadisəsinin baş verdiyi halda bu Qanuna uyğun olaraq xeyrinə sığorta müqaviləsi bağlanmalı şəxslər qarşısında azı bu Qanunla müəyyən edilmiş sığorta təminatı həcmində öhdəlik daşıyır”. Lakin, əmək müqaviləsi bağlanmadan müddətli işə cəlb edilən, həmçinin qeyri-rəsmi qaydada əmək haqqı alan şəxslə bağlı bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəliyi halı baş verdikdə bir neçə ciddi problem ortaya çıxır. Bunlar:

- Belə hal mövcuddursa deməli işçi icbari sığorta olunmamışdır və maddi məsuliyyət işəgötürənin üzərinə düşür;
- rəsmi əmək münasibətləri olmadığı üçün işəgötürənlər işçi ilə əmək münasibətində olmadıqlarını bildirir və könüllü olaraq hər hansı maddi ödənişlər həyata keçirmək istəmirlər;
- Məhkəməyə müraciət edərkən sağlamlığına zərər dəyən şəxs (və ya onun vərəsələri) bir neçə halı sübut etməlidir. Əvvəla o həmin müəssisədə işləməsinə, yəni faktiki olaraq əmək münasibətlərində olmasını, daha sonra əmək haqqının miqdarını və ümumiyyətlə hadisənin və ya xəstəliyin həmin iş yeri ilə bağlı olmasını.

Göründüyü kimi kifayət qədər mürəkkəb proseslərdən keçmək tələb olunur. Məhkəmə praktikasına nəzər saldıqda nadir hallarda məsələ sağlamlığına zərər dəyən şəxsin və ya onun vərəsələrinin xeyrinə həll olunur.

Hətta bu prosesləri uğurla başa çatdırdıqda, yəni məhkəmə zərərin əvəzinin ödənilməsi ilə bağlı işəgötürən üzərində vəzifə qoyduqda belə bir çox hallarda zərərçəkən şəxs və ya onun vərəsələri bu vəsaiti ala bilmirlər. Bunun da əsas səbəbi belə müəssisələrin bir qayda olaraq müvəqqəti (Məsələn, bir bina tikmək üçün yaradılmış MMC) yaradılması, iflas və ya süni iflas vəziyyətdə olması zərərin əvəzinin ödənilməsinə imkan vermir.

1.10. İkili (qara) mühasibat sistemi və işçilərin icbari sığortası ilə bağlı olan problem

Sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta olunana və ya digər faydalananlara verilən aylıq, birdəfəlik kompensasiyalar işçinin aldığı orta aylıq əmək haqqına uyğun olaraq onun itirdiyi peşə əmək qabiliyyətinə mütənasib olaraq verilir. Peşə əmək qabiliyyəti tam itirildikdə ödəniş orta aylıq əmək haqqına mütənasib olur. Bu baxımdan əmək haqqı bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri hallarından sığorta edilən işçi üçün əsas göstəricilərdəndir.

İcbari sığorta sisteminə keçiddən əvvəlki dövrdə praktikada mövcud olan ən ciddi problemlərdən biri sağlamlığına zərər dəymiş işçi ilə əmək münasibətlərinin

rəsmiləşdirilməməyi, digəri isə işçinin rəsmi əmək haqqı ilə faktiki əmək haqqının arasında fərqlərin olması idi.

Təəssüflə qeyd olunmalıdır ki, icbari sığorta sisteminin tətbiqi bu problemlərin heç birinin qarşısını ala bilmədi. Hazırda icbari sığorta əmək müqaviləsi (və ya mülki-hüquqi müqaviləsi) olmayan heç bir işçini əhatə etmir. İkili (qara) mühasibatlığın mövcud olduğu iş yerlərində vəziyyət bir qədər fərqlidir. Belə ki, faktiki əmək haqqı ilə rəsmi əmək haqqı arasında dəfələrlə fərq olan iş yerlərində işçilərin sığorta olunması rəsmi əmək haqqına uyğun həyata keçirilir. Təbii ki, sosial sığorta hadisəsi baş verdikdə bütün sığorta ödənişləri də həmin rəsmi əmək haqqına müvafiq həyata keçirilir. Məsələn, bir işçinin rəsmi əmək haqqı 100 manat, faktiki əmək haqqı isə 500 manatdırsa, sığorta hadisəsi baş verdikdə işçiyə ödənişlər onun itirdiyi peşə əmək qabiliyyətinə mütənəsib olaraq rəsmi əmək haqqı üzrə hesablanacaqdır.

Bu halın mövcudluğu icbari sığorta sisteminin tətbiq olunmasında ən ciddi problemlərdən biridir. İcbari sığorta sisteminin tətbiq olunmadığı vaxtlarda işçinin məhkəmə vasitəsi ilə faktiki əmək haqqını müəyyən etmək üçün imkanları vardır. Düzdür praktikada bunu etmək o qədər də asan olmurdu. Amma hər halda bu hüquq vardır və ondan istifadə edən işçilər olmuşdur. Hazırda isə məhkəməyə müraciətin hər hansı perspektivi ümumiyyətlə yoxdur. Çünki sığorta şirkəti işçiyə ikili mühasibatlıq üzrə əmək haqqı verilməsinə görə hər hansı məsuliyyət daşımır.

1.11. İcbari sığortaya cəlb olunmayan əsas qruplar

Qanunvericilikdə olan boşluqlar və qanunun tətbiqi praktikasında olan qüsurlar əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan xeyli işçinin bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri hallarından icbari sığortadan kənarda qalmasına gətirir. Bu işçi qrupları əsasən aşağıdakılardır:

- Formal əmək sferasında çalışanlarına baxmayaraq işəgötürənlərin məsuliyyətsizliyi və səhlənkarlığı səbəbindən icbari sığortaya cəlb olunmayan işçilər. Yuxarıda göstərilən rəqəmlərə nəzər saldıqda aydın görünür ki, əslində hüquqi baxımdan hər hansı problem olmadığı halda işəgötürənlər məsuliyyətsizlik edərək işçiləri icbari sığortaya cəlb etməmişdir. Bu hal hətta büdcə təşkilatlarında, o cümlədən dövlət orqanlarında əhəmiyyətli göstəriciyə malikdir;
- Qeyri-formal əmək sektorunda çalışan bütün işçilər. Buraya əsasən aşağıdakı kateqoriya işçilər aiddir:
 - Ev qulluğu işlərində çalışanlar (dayələr, aşbazlar, şəxsi sürücülər, bağbanlar, cangüdənlər və s. ev qulluğu işlərinə cəlb edilənlər);
 - İctimai işə sferasında (restoranlar, şadlıq evləri, çayxanalar, klublar və s.);
 - Ticarət sektorunda çalışanlar;
- Kəndli fermer təsərrüfatlarında çalışanlar;
- Mülkiyyətində torpaq sahələri olan və bu səbəbdən “Məşğulluq haqqında” Qanuna əsasən məşğul hesab olunan əmək qabiliyyətli şəxslər;
- Qanunla icbari sığortaya cəlb olunması nəzərdə tutulmayan şəxslər.

1.12. İcbari sığorta üzrə Qanunvericiliyin tətbiqinə mane olan səbəblər

- Qeyri formal əmək sektorunun mövcudluğu

Qeyri formal əmək sektorunun mövcudluğu on minlərlə faktiki olaraq muzzdlu işdə çalışan insanların bədbəxt hadisə və peşə xəstəlikləri hallarından icbari sığorta olunmasına imkan vermir. Praktika göstərir ki, istehsalatda baş verən bədbəxt hadisələrin nəticəsində zərər çəkənlərin əksəriyyəti də əmək müqaviləsi olmadan işləyən şəxslərdir.

- İkili mühasibatlıq

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi ikili mühasibatlığın tətbiq olunduğu iş yerlərində işçilər rəsmi olaraq aldıkları əmək haqqına müvafiq olaraq sığorta olunurlar. Belə olan halda sığorta hadisəsi zamanı işçi və ya digər faydalananlar real kompensasiya ala bilmirlər.

- İşəgötürənlərin işçilər qarşısında korporativ sosial məsuliyyətinin kifayət qədər olmamağı;

Ölkədə işəgötürənlərin cəmiyyət və işçi heyəti qarşısında korporativ sosial məsuliyyəti olduqca aşağıdır. Bu baxımdan bir çox işəgötürənlər nəzarətdən yayınaraq işçilərini bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri hallarından sığorta etmirlər. İşəgötürənlərin müvafiq iş yerlərində əməyin mühafizəsi, o cümlədən təhlükəsizlik texnikası qaydalarının təmin olunması üçün zəruri tədbirləri görməməyi, həmçinin işçiləri icbari sığorta etməməyi Qanunun tətbiqini ciddi əngəlləyən amillərdəndir.

- Qanunun icrası üzərində nəzarətin təmin olunması ilə bağlı problemlər;

Qanunun icrasına nəzarəti tam təmin etmək çox çətindir. Hazırda müəssisələrdə nəzarət orqanlarının yoxlama sistemi vahid reyestr əsasında həyata keçirilir. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti də müəssisələrdə yoxlamaları yalnız əvvəlcədən reyestrə qeydə aldırıqdan sonra həyata keçirir. Bu baxımdan işəgötürənlər icbari sığortanın tətbiqindən tam və ya qismən yayına bilirlər. Bu hal xüsusən işçilərin əksəriyyəti ilə əmək müqaviləsi olmayan iş yerlərində baş verir. Belə iş yerlərində işəgötürən yoxlama olacağı vaxtlarda əmək müqaviləsi bağlamadan muzzdlu əməyə cəlb etdiyi işçiləri iş yerinə buraxmır və beləliklə yoxlayan orqan yalnız əmək müqaviləsi olan işçiləri qeydə ala bilər. Bu işçilərin də əksəriyyəti icbari sığortaya cəlb olunmuş olurlar.

- Maarifləndirmə işinin aşağı səviyyədə olması

İstehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri hallarından icbari sığorta ilə bağlı məlumatlılıq olduqca aşağıdır. Bu tədqiqat çərçivəsində kiçik və orta sahibkarlıq subyekti olan 35 müəssisə rəhbəri ilə strukturlaşdırılmamış intervülər aparılmışdır. Onlardan cəmi 5 nəfəri icbari sığorta ilə bağlı tam məlumatlı olmuşdur. Daha 11 nəfər ümumi məlumata malik olduqlarını bildirmiş. Qalanlar isə bu sığortanı icbari dövlət sosial sığortası ilə qarışdırmışdır.

1.13. Tövsiyələr

Qanunvericiliyə dair

“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında” Qanunun	
Mövcud vəziyyət	Analiz
3.1.1. hüquqi şəxslə və ya hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslə qanunvericiliyə uyğun olaraq bağlanmış əmək müqaviləsi və ya mülki-hüquqi müqavilə əsasında əmək funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər, dövlət orqanında çalışan dövlət qulluqçuları və digər işçilər (hərbi və ya xüsusi rütbəsi olan şəxslər istisna olmaqla);	Qanunun 3-cü maddəsində sığorta olunanlar sırasında “mülki-hüquqi müqavilə əsasında işləyənlər” də vardır. Əslində mülki-hüquqi müqavilə əsasında işləyənlərlə münasibətlər Əmək Məcəlləsi əsasında deyil Mülki Məcəllə ilə tənzim olunur. Bu baxımdan bu cür münasibətlərdə işəgötürən və işçi münasibətləri, yəni əmək münasibətləri yoxdur. Qanun dəqiq göstərmir ki, mülki hüquqi müqavilə ilə işləyənləri kim sığorta etməlidir. Amma mahiyyətdən belə alınır ki, sifarişçi tərəf bu sığorta öhdəliyini daşıyır. Bu hal praktikada qüsurlara gətirir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 29 oktyabr tarixli 192 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Xeyrinə istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta müqaviləsi bağlanılmalı olan şəxslərin bir illik əmək haqqı fondunun hesablanması” Qaydasının 2.1. bəndində göstərilir ki, “Sığorta haqqının müəyyən edilməsi üçün tətbiq edilən xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlanan şəxsin bir illik əmək haqqı fondu onun əmək müqaviləsində nəzərdə tutulan aylıq əmək haqqının (mülki hüquqi müqavilədə nəzərdə tutulan əmək funksiyasının yerinə yetirilməsinə görə muzzdun bir aya düşən hissəsinin) on iki mislinə bərabərdir”. Mülki hüquqi müqavilə müddəti bir aydan az da ola bilər. Ümumiyyətlə mülki hüquqi müqavilələrdə vergilər və sosial ödəmələr bir qayda olaraq ödəmə mənbəyindən həyata keçirilmir.
Təvsiyə	
Mülki hüquqi müqavilə yalnız o zaman bağlanıla bilər ki, görülməli işin və ya göstərilən xidmətin xarakteri muzzdlu əməyə uyğun deyildir və birdəfəlikdir. Bu baxımdan mülki hüquqi müqavilələr üzrə icbari sığorta icraçının özü tərəfindən həyata keçirilməlidir. Bu müddəə müvafiq qanunda imperativ şəkildə göstərilməlidir. Belə sığorta olmadıqda məsuliyyət icraçının üzərinə düşməlidir.	

Mövcud vəziyyət	Analiz
14.1. Sığorta haqqı bu Qanuna uyğun olaraq xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlanılmalı olan şəxslərin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada hesablanan bir illik əmək haqqı fondunun sığorta tarifinə hasili əsasında müəyyən edilir.	Bu müddəanın tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 29 oktyabr tarixli 192 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuş “İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta üzrə aylıq sığorta ödənişi məbləğinin müəyyən edilməsi məqsədləri üçün orta aylıq əmək haqqı miqdarının hesablanması Qaydası” praktikada problemlər yaradır. Belə ki, sığorta şirkətləri icbari sığorta üçün 12 aylıq əmək haqqının müvafiq risk qrupu üzrə faizi miqdarında vəsaitin ödənilməsini tələb edirlər. Əgər işçi ilə əmək müqaviləsi bir neçə ay üçün bağlanmışdırsa belə halda da ödəniş illik əmək haqqı fonduna müvafiq həyat keçirilir.
Təvsiyə <i>Müddətin az olması həmçinin sığorta hadisəsi riskinin azalması deməkdir və bu baxımdan sığorta tarifləri müddətlərə uyğun hesablanması məqsədəuyğundur.</i>	
Mövcud vəziyyət	Analiz
13.2. Sığorta tarifləri hər təqvim ili üçün müəyyən olunur. 13.3. Növbəti təqvim ili üçün sığorta tarifləri cari ilin dekabr ayının 1-dək müəyyən olunmalıdır.	İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta tariflərinin müəyyən edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 5 noyabr 2010-cu il tarixli 200 sayılı qərarı qəbul olunmuşdur. Bu tariflər 2011-ci il üçün müəyyən edilmişdir. Sonrakı il üçün belə qərarın qəbul olunmaması praktikada problemlər yaradır.
Təvsiyə <i>Qanunun 13.2. və 13.3. maddələrinə dəyişiklik edilməlidir. Tariflər hər il üçün deyil müddətsiz müəyyən olunmalıdır. Tariflərin dəyişdirilməsi yalnız zərurət yarandıqda həyata keçirilməlidir.</i>	

2. İŞ YERLƏRİNDƏ ƏMƏYİN MÜHAFİZƏSİNİN TƏMİN OLUNMA VƏZİYYƏTİ

2.1. İş yerlərində texniki təhlükəsizlik qaydalarına əməl olunma norma və qaydaları üzrə aparılan müşahidələrə dair göstəricilər

Müşahidə aparılan müəssisələrin sayı 32

Nö	Norma və qaydalara dair suallar	Hə	Yox
1.	Obyekt müvafiq qaydada hasarlanaraq ərazisi təcrid olunubmu?	22	10
2.	Obyektdə iş görülən sahəyə bu işlə əlaqəsi olmayan şəxslərin daxil olmasına icazə verilibmi?	16	16
3.	Obyektdə avadanlıqlar təhlükəsizlik qaydalarının tələblərinə uyğun yerləşdirilibmi?	11	21
4.	Obyektin ərazisində elektrik hava xətlərinin altında hər hansı bir iş görülürmü?	11	21
5.	Obyektin ərazisində yeraltı kommunikasiyalar keçən quyuların (çalalar) möhkəm qapaqla bağlanması təmin edilibmi?	15	17
6.	Obyektin ərazisində yeraltı kommunikasiyalar keçən quyulara (çalalara) düşüb-çıxmaq üçün pilləkənlər və ya divara vurulmuş dəmir pərçimlər (pillələr) quraşdırılması təmin edilibmi?	17	15
7.	Obyekt və sahəsi yanğın təhlükəsizliyi qaydalarının tələblərinə uyğun müvafiq yanğınsöndürən balonlarla və ilkin yanğınsöndürən ləvazimatlarla təmin edilibmi?	16	16
8.	Obyektin ərazisində tikinti işləri aparılan zaman yeni tikilən bina və s. təhlükəsizlik tələblərinə uyğun tor-setka örtüklə bağlanması təmin edilibmi?	12	20
9.	Obyektin ərazisində istifadə olunan yükqaldırma maşın və mexanizmlərin görünən yerində (oxunan) yükqaldırma qabiliyyəti, növbəti texniki yoxlamanın tarixi qeyd olunubmu?	14	18
10.	Obyektin ərazisində təzyiq altında işləyən qablarda, buxar qazanlarında icazə verilən təzyiq, növbəti texniki yoxlamanın tarixi və qeydiyyat nömrəsi qeyd olunubmu?	9	23
11.	Obyektdə işləyənlər üçün təhlükə mənbəyi olan avadanlığın elementləri, tərtibatlar, hissələr, habelə çəpər və mühafizə qurğularının səthləri müvafiq signal rəngi ilə işarələnibmi?	13	19
12.	Obyektdə avadanlıqların (aparatlar, boru kəmərlərinin müvafiq hissələri və s.) işə salınması və dayandırılması zamanı texnoloji sistemdə partlayış təhlükəli qarışıqların, habelə hidrat əmələ gəlməsinin və ya mayələrin donmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər görülübmi?	12	20

13.	İşçilərin xidməti üçün rahat və təhlükəsiz olan zonada yerləşdirilməsi təmin olunubmu?	16	16
14.	Obyektin boru kəmərlərində quraşdırılmış bağlayıcı armaturlarda (siyirtmələrdə,) kranlarda “Açıqdır” və “Bağlıdır” vəziyyət göstəriciləri ilə təmin edilibmi?	12	20
15.	Obyektdə İşə Salmayın Adamlar İşləyir” müvafiq plakatla təmin edilibmi?	12	20
16.	Obyektdə Tezalısan və yanar mayelərin vurulması üçün istifadə edilən nasoslar (onların iş parametrlərinin pozulması haqqında xəbərdaredici signalverici vasitələrlə təmin edilibmi?	11	21
17.	Obyektdə Bucurqadların, kranların və digər yükqaldırma mexanizmlərin yükqaldırma mexanizmlərinin yükqaldırma məhdudlaşdırıcıları ilə, habelə yükün və mexanizmin öz-özünə hərəkətinə imkan verməyən etibarlı əyləc qurğuları və təsbitləyicilərlə təmin edilibmi?	20	12
18.	İşçilər xüsusi geyim, xüsusi ayaqqabı və digər Fərdi Mühafizə Vasitələri (FMV) ilə təmin edilibmi?	18	14
19.	Obyektdə avadanlıqların, aparatların, mexanizmlərin və alətlərin açıq hərəkət edən və fırlanan hissələrin cəpərlənməsi və ya müvafiq örtüklə bağlanması təmin edilibmi?	10	22
20.	İşçilərin isti yeməklə təmin edilmələri ilə bağlı müvafiq tədbirlər görülmübü?	15	17
21.	Obyektin ərazisində bütün təhlükə potensialı olan yerlərində (açıq tutumlar, transmissiyalar və s.) bütün istiqamətlərdən yolu bağlayan çəpərlərlə təmin edilibmi?	12	20
22.	Obyektdə mexanizmlərin və aqreqların hərəkət edən hissələrinin çıxıntılı detalları (o cümlədən valların işgiləri) və hərəkət edən birləşmələr bütün hərəkətləri boyu müvafiq qoruyucu örtüklə bağlanıbmi?	16	16
23.	Obyektin ərazisində hündürlükdə yerləşən işçi meydançaların döşəmə səthi sürüşməni istisna edən metal təbəqədən və ya qalınlığı 40 mm-dən az olmayan taxta döşəmə ilə təmin edilibmi?	12	20
24.	Obyektdə meydançalar pilləkənlər müntəzəm olaraq qış mövsümündə qardan, buzdan və ya hər gün işə başlanmazdan əvvəl çirkədən təmizlənirmi?	11	21
25.	Obyektin ərazisində hündürlükdə işləri yerinə yetirməzdən əvvəl təhlükəli zonalar müəyyən edilibmi, cəpərlənibmi və “Təhlükəli Zona”, “Yuxarıda İşləyirlər” xəbərdaredici nişanlarla asılması təmin edilibmi?	17	15

26.	Obyektin ərazisində hündürlükdə işləri yerinə yetirməzdən əvvəl hüdudlarında təhlükə baş verməsi etimal olunan təhlükəli zonalar sərhəddi hündürlükdən əşya düşməsinin mümkün olması ilə əlaqədar olaraq müvafiq təhlükəli zona rəngli ağ-qırmızı və ya sarı-qırmızı lentlərlə işarələnməsi təmin edilibmi?	11	21
27.	Obyektin ərazisində hündürlükdə işləri yerinə yetirməzdən əvvəl işçinin hündürlükdən düşmə təhlükəsi ilə əlaqədar olan müvafiq qoruyucu kəmərlərlə təmin edilibmi?	16	16
28.	Obyekt ərazisində yüngül çəkisi olan yüklərin daşınması üçün işçilər əl-arabaları ilə təmin edilibmi?	8	24
29.	Obyekt ərazisində tikinti işləri aparılan zaman Qaldırıcı-Kranda hər-hansı yük iş vaxtı qurtardıqdan sonra kranın qaldırıcı mexanizimində hündürlükdə nizamsız vəziyyətdə saxlanılıbmı?	12	20
30.	Obyektin istehsalat sahəsində qaz təhlükəli və odlu işlər aparılan zaman zərbədən qıgılcım əmələ gətirməyən metaldan hazırlanmış alətlərlə təmin edilibmi?	14	18
31.	Obyekt və ərazisi təhlükəsizlik qaydalarının tələblərinə uyğun müvafiq təhlükəsizlik plakatları və xəbərdaredici nişanlarla təmin edilibmi?	13	19
32.	Obyektdə işçilər qoruyucu dəbilqə ilə təmin edilibmi?	14	18
33.	Obyektin ərazisində Elektrik cərəyanı ilə vurma (xəsarətalma) təhlükəsi olan yerlərdə elektrik təhlükəsizliyi qaydalarının tələblərinə uyğun təhlükəsizlik sərhəddi müəyyən edilibmi?	14	18
34.	Obyekt və ərazisi elektrik təhlükəsizliyi qaydalarının tələblərinə uyğun olaraq gecə vaxtı işıqlandırması ilə quraşdırılması təmin edilibmi?	14	18
35.	Obyektin ərazisində Avtomatlaşdırılmış maşın zallarının və qazanxanaların girişlərində “Diqqət! Mexanizimlər Avtomatik İşə Salınır” təhlükəsizlik plakatu ilə təmin edilibmi?	14	18
36.	Obyekt ərazisində qaz, su və kommunikasiya xətləri müvafiq təyinatı üzrə göstərici rənglərlə rənglənməsi təmin edilibmi?	16	16
37.	Obyekt və ərazisi təyinatı üzrə tullantı qabları ilə təmin edilibmi?	11	21
38.	Obyekt və ərazisində gündəlik cari təmizlik-yığışdırma işləri müəyyən olunmuş vaxtda aparılıbmı?	9	23
39.	Obyektin ərazisində avtomobillərin idarə olunması zamanı sürət həddini müvafiq göstərici trafaret lövhələrlə təmin edilibmi?	17	15
40.	Obyekt ərazisində quraşdırılan avadanlıqlar üçün torpaqlanma işləri aparılıbmı?	12	20

41.	Obyekt ərazisində qaynaq işləri üçün qrup halında təyinatı üzrə istifadə edilən yanar qaz balonları (Oksigen, Asetilen, Propan, Hidrogen Etilen və s.) təhlükəsizlik qaydalarının tələblərinə uyğun xüsusi dəmir barmaqlı yuvalara və ya cəpərlənməsi təmin edilibmi?	19	13
42.	Obyekt ərazisində qaynaq işləri üçün qrup halında təyinatı üzrə istifadə edilən yanar qaz balonları (Oksigen, Asetilen, Propan, Hidrogen Etilen və s.) balonların xarici səthi hər bir qaz üçün müəyyən edilmiş rəngə uyğun rənglənməsi təmin edilibmi?	9	23
43.	Obyekt ərazisində qaynaq işləri üçün qrup halında təyinatı üzrə istifadə edilən yanar qaz balonları (Oksigen, Asetilen, Propan, Hidrogen Etilen və s.) balonların yığılması sıra ilə 1,5 metrədən artıq hündürlüyündən olmamalı, ventillərin müvafiq qoruyucu qapaqlarla bağlanması təmin edilibmi?	9	23
44.	Obyektin ərazisində tikinti-quraşdırma və hər hansı təmir işləri zamanı böyük külək (güclü, sürətli) 10m/san artıq olanda görülməli iş dayandırılırmı?	3	29
45.	Obyekt və ərazisində yanğına qarşı, fəvqəladə hallar zamanı və ilk tibbi yardım göstərilməsi üçün müvafiq orqanlara təcili məlumat vermək üçün əlaqə telefon nömrələri görünən yerlərdən yazılıb ramkalarda asılması təmin edilibmi?	12	20
46.	Obyekt və ərazisində ilin soyuq və isti hava şəraiti vaxtlarında açıq havada, yaxud qızdırılmayan qapalı binalarda və isti sexlərdə işçilərin isinməsi və ya istirahəti üçün müvafiq otaqlarla təmin edilibmi?	11	21
47.	Obyektin istehsalat sahələri qazlı və duzlu su ilə vaxtlı-vaxtında təmin edilibmi?	13	19
48.	Obyektin Fəvqəladə hallar zamanı işçi personalın təhlükəsiz köçürülməsi və qiymətli əşyaların çıxarılması üçün "Təxliyə Planı" tərtib edilibmi və FHN-nin DYNX-lə razılaşdırılaraq görünən yerdən ramkalarda asılması təmin edilmişdirmi?	15	17
49.	Obyektin bütün iş yerlərində mühafizə vasitələrindən işçilər istifadə etməzdən əvvəl sazlığının yoxlanılması müvafiq qaydada təmin edilibmi?	14	18
50.	Obyekt üzrə Maşın, mexanizmlər və xüsusi texnika iş xəttinə buraxılmazdan əvvəl təhlükəsizlik tələblərinə uyğun sazlığının müvafiq qaydada yoxlanılması təmin edilibmi?	13	19
51.	Obyektdə quraşdırılmış Cihazlar, manometrlər və s. təhlükəsizlik tələblərinə uyğun dövlət nəzarəti yoxlamasından keçirilməsi vaxtlı-vaxtında təmin edilibmi?	9	23
52.	Obyekt ərazisində quraşdırılmış yüksək təziqli qaz boru xətlərində qaz sızmasının yoxlanılması üçün xüsusi qazanalizator cihazları ilə təmin edilibmi?	12	20

53.	Obyekt üzrə yanğın təhlükəsizliyi qaydalarının tələblərinə uyğun avtomatik yanğına qarşı tüstü xəbərvərici siqnalizasiya sistemi ilə quraşdırılması təmin edilibmi?	16	16
54.	Obyektin istehsalat sahəsində güclü səs-küy və titrəyiş olan iş şəraitində işləyən işçilər müvafiq “Qulaqcıqlarla” təmin edilibmi?	14	18
55.	Obyektin istehsalat sahəsində tozlu iş şəraitində işləyən işçilər toz əleyhinə respiratorla, qoruyucu eynəklə müvafiq qaydada təmin edilibmi?	15	17
56.	Obyekt və bütün istehsalat sahələrində iş prosesi zamanı zərərçəkənə ilk tibbi yardımın vaxtında və keyfiyyətli göstərilməsi üçün dərman preparatları və tibbi yardım qutuları ilə təmin edilibmi?	15	17
57.	Tikinti ərazisində maşın mexanizmlərin hərəkət sürətinə əməl edilibmi?	13	19
58.	Gecə vaxtı qaynaq işləri aparılırmı?	9	23
59.	İsti hava şəraitində (40* -dən yuxarı) işlər aparılırmı?	11	21
60.	Tullantılar vaxtında atılırmı?	8	24

2.2. Müşahidələr aparılan müəssisələrin seçim kriteriyaları

Müəssisələr seçilərkən aşağıdakı kriteriyalar əsas götürülmüşdür:

- Müəssisələrin mülkiyyət və tabelilik forması.

Seçilən müəssisələrdən 50% (16 müəssisə) dövlətin tabeliliyində olan təsərrüfat subyektləri (Dövlət şirkətlərinin, Səhmləri tam dövlətə məxsus açıq və ya qapalı səhmdar şirkətlər və s. Strukturlarına aid müəssisələr), 50% (16 müəssisə) isə özəl müəssisələr (Holdinqlərə, MMC-lərə aid olan müəssisələr).

- Müəssisələrin yaranma vaxtları (yeni müəssisə, əvvəllər (1992-ci ildən əvvəl) mövcud olub mülkiyyətçisini və ya təşkilati-hüquqi formasını dəyişmiş və s.);
- Müəssisənin təyinatı (istehsal, tikinti, xidmət və s.).

2.3. Müşahidələr aparılan müəssisələrdə vəziyyətin öyrənilməsi üçün tətbiq olunan metodlar

- İş yerlərində təhlükəsizlik texnikası qaydalarına əməl olunma norma və qaydaları üzrə aparılan müşahidələrə dair göstəricilər daxil edilmiş sorğu vərəqində müvafiq qeydlərin aparılması;
- Müşahidə aparılan müəssisələrdə işləyənlərlə strukturlaşmamış intervülər;

2.4. Dövlət və ictimai nəzarətin effektivliyinin artırılmasına yönələn tədbirlər

Son illərdə iş yerlərində əməyin mühafizəsi və əmək qanunvericiliyinə əməl edilməsinə dövlət nəzarətinin keyfiyyətinin artması müşahidə olunur. Yoxlamaların kəmiyyət

göstəricilərinin azalması fonunda keyfiyyət göstəriciləri artmaqdadır. Bu ilk növbədə Dövlət əmək Müfəttişliyi Xidmətinin və müfəttişlərinin potensialının artırılmasına yönələn tədbirlərin nəticəsidir. Monitoring dövründə Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətində aparılan intervülər, baş verən dəyişikliklərə dair əldə edilən məlumatlar bu qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət nəzarəti və ictimai nəzarətin effektivliyinin artırılmasında əsas göstərici yoxlamaların intensivliyinin artırılması deyildir. Nəzarəti həyata keçirən vəzifəli şəxslərin bilik və bacarıqlarının artırılması, yoxlama nəzarət avadanlıqlarının müasirləşdirilməsi effektivliyin artırılmasında daha çox rol oynayır. Dövlət nəzarətini həyata keçirən vəzifəli şəxslərin potensialının artırılması ilə yanaşı həmkarlar ittifaqlarının ictimai nəzarəti həyata keçirən əmək müfəttişlərinin də bilik və bacarıqlarının artırılması üçün Beynəlxalq Əmək Təşkilatı tərəfindən təlimlərin təşkili müsbət rol oynamışdır. Bununla belə yoxlamaların həyata keçirilməsində yaranan çətinliklər dövlət nəzarətinin effektivliyini aşağı salır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 81 sayılı konvensiyasına tərəfdar çıxmasına baxmayaraq əmək müfəttişlərinin səlahiyyətlərinə dair müddəalar düzgün tətbiq olunmur. Dövlət Əmək Müfəttişliyi xidməti iş yerlərində yoxlamaları digər dövlət orqanlarının iştirakı ilə həyata keçirir (Yoxlama barədə Ədliyyə Nazirliyində əvvəlcədən reyestrə daxil edilir və müfəttişlər iş yerlərinə yalnız İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin nümayəndələrinin iştirakı ilə daxil ola bilər).

2.5. İstehsalatda baş verən bədbəxt hadisələr və peşə xəstəliklərinin dinamikası

Təəssüflə qeyd olunmalıdır ki, ölkədə istehsalatda baş verən bədbəxt hadisələrin və peşə xəstəliklərinin dinamikasının sisteməlik və ardıcıl monitorinqləri həyata keçirilmir. Dinamikanın müəyyən edilməsi yalnız bədbəxt hadisələrin rəsmi olaraq qeydə alınması ilə bağlı statistika əsasında. Peşə xəstəliklərinin dinamikasının müəyyən edilməsində hətta statistikadan istifadə etmək belə mümkün deyildir. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi belə statistika ümumiyyətlə sistemli şəkildə aparılmır. Mövcud rəqəmlər isə hətta aidiyyəti dövlət orqanlarında yoxdur. Halbuki dinamikanın monitorinqi həm rəsmi statistika, həm sorğu və müşahidələr əsasında aparılmalı, hazırlanan hesabat elmi cəhətdən əsaslandırılmalıdır.

Aşağıda son iki ilin eyni dövrünün rəsmi statistikasını təqdim edirik. Bu məlumat Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti tərəfindən hazırlanmışdır:

2.6. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti tərəfindən təhqiqatı aparılmış istehsalatda baş vermiş bədbəxt hadisələrə dair məlumat

Sıra N-si	İşin məzmunu	2011-ci ilin 6 ayı	2012-ci ilin 6 ayı
<i>İstehsalatda baş vermiş bədbəxt hadisələr / Tikinti sektorunda</i>			
1.	Aparılmış təhqiqat nəticəsində istehsalatla əlaqəli sayılmış bədbəxt hadisələrin sayı	128/33	96/31
2.	Qrup halında baş vermiş bədbəxt hadisələr	11/2	7/4
3.	Bədbəxt hadisə nəticəsində :		
	-ölənlər (nəfər)	53/13	28/13
	-xəsarət alanlar (nəfər)	98/26	82/26

Müqayisə üçün həmçinin 2010-cu il üzrə göstəriciləri nəzərinizə çatdırırıq.

**İqtisadi fəaliyyət növü üzrə 2010-cu il ərzində istehsalatda
baş vermiş bədbəxt hadisələr barədə
MƏLUMAT³**

S/N	Göstəricilərin məzmunu	Cəmi	İqtisadi fəaliyyət növü									
			Sənaye	Tikinti	Nəqliyyat, rabitə	Kənd və meşə təsərrüfatı	Mənzil-kommunal xidməti	Ticarət, ictimai iaşə və təchizat	Səhiyyə, bədən tərbiyəsi, sosial təminat	Kredit, maliyyə, sığorta	Elm, təhsil, mədəniyyət, incəsənət	Digər
1	İstehsalatda baş vermiş bədbəxt hadisələrin sayı	239	93	65	24	6	16	9	5	0	10	11
2	Onlardan: qrup halında	17	7	4	3	1	1	1	0	0	0	0
3	ölüm (nəfər)	69	21	31	2	2	6	2	1	0	1	3
4	Xəsarət (nəfər)	197	81	45	25	5	11	9	4	0	9	8

**2.7. Əməyin Mühafizəsi və istehsalat risklərinin
azaldılması sahəsində dövlət siyasəti**

Əməyin mühafizəsi 4 əsas komponenti özündə birləşdirir. Bunlar:

- Qanunvericilik bazası;
- Əməyin mühafizəsinin idarə olunma sistemi;
- Təhlükəsiz avadanlıq və texnologiya;
- İşçi heyətin müvafiq sahədə bilik və bacarıqlarının artırılması.

2.7.1. Qanunvericilik bazası

Əməyin mühafizəsi sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsipləri Əmək Məcəlləsinin 209-cu maddəsində əks olunmuşdur:

Dövlət hakimiyyəti orqanları, mülkiyyətçilər, işəgötürənlər və işçilər tərəfindən əməyin mühafizəsinin təmin olunması əsasən aşağıdakı prinsiplərlə həyata keçirilir:

- dövlət hakimiyyəti orqanlarının, mülkiyyətçilərin, işəgötürənlərin

³Məlumat sorğu əsasında Dövlət Əmək Müfəttişliyi tərəfindən təqdim edilib.

və işçilərin əmək şəraitinin və əməyin mühafizəsinin yaxşılaşdırılmasına, istehsal qəzalarının, xəsarətlərinin, zədələrinin və peşə xəstəliklərinin qarşısının alınmasına yönəldilmiş fəaliyyət birliyi;

- işçinin həyatının və sağlamlığının müəssisənin istehsal fəaliyyətinin nəticələrindən üstün tutulması;
- əməyin mühafizəsi sahəsində fəaliyyətin iqtisadi və sosial siyasətin digər istiqamətləri ilə, habelə ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində fəaliyyətlə əlaqələndirilməsi;
- mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq bütün müəssisələr üçün əməyin mühafizəsi sahəsində vahid tələblərin müəyyən edilməsi;
- əməyin mühafizəsi tələblərinin bütün müəssisələrdə yerinə yetirilməsinə müstəqil və səmərəli nəzarətin həyata keçirilməsi;
- əməyin mühafizəsi sahəsində ümumbəşəri elmi-texniki tərəqqidən, qabaqcıl təcrübədən geniş istifadə edən, habelə təhlükəsiz texnikasının və texnologiyanın səmərəli mühafizə vasitələrini hazırlayan və tətbiq edən işəgötürənlərin müvafiq qaydada və vəsaitlərlə həvəsləndirilməsi;
- müəssisələrdə əməyin yüksək mühafizəsi şəraiti yaradılmasına yönəldilmiş vergi siyasətinin aparılması;
- əməyin mühafizəsinin maliyyələşdirilməsində dövlətin iştirakı;
- əməyin mühafizəsi normalarının müntəzəm olaraq təkmilləşdirilməsi;
- işçilərin xüsusi geyim və ayaqqabı, digər fərdi mühafizə vasitələri ilə, müalicə-profilaktik yeməklə və digər vasitələrlə pulsuz təmin edilməsi;
- təhsil və əlavə təhsil müəssisələrində əməyin mühafizəsi üzrə mütəxəssislərin hazırlanması və əlavə təhsili;
- istehsalatda baş vermiş hər bir bədbəxt hadisənin hökmən təhqiq edilməsi, uçota alınması, təhlil edilməsi və bunun əsasında istehsalat xəsarətlərinin, zədələrinin və peşə xəstəliklərinin vəziyyəti barədə işçilərə dürüst məlumatların verilməsi;
- istehsalatda bədbəxt hadisələrdən zərərçəkmiş və ya peşə xəstəliklərinə tutulmuş işçilərin mənafehlərinin sosial, maddi və mənəvi müdafiəsi;
- həmkarlar ittifaqlarının, müəssisələrin və ayrı-ayrı fiziki, hüquqi şəxslərin əməyin mühafizəsini təmin etməyə yönəldilmiş fəaliyyətinə hərtərəfli yardım olunması;
- əməyin mühafizəsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq münasibətlərinin genişləndirilməsi.

Əməyin mühafizəsi sahəsində dövlət siyasəti müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasında bu funksiyanı Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi həyata keçirir. Əmək Məcəlləsi ilə Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının üzərinə qoyulan əsas vəzifələr aşağıdakılardır:

- əməyin mühafizəsi sahəsində vahid dövlət siyasətini hazırlayır və həyata keçirir, əmək şəraitini yaxşılaşdırmaq və əməyin mühafizəsini təmin etmək sahəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının, işəgötürənlərin vəzifələrini müəyyənləşdirir, sağlam və təhlükəsiz əmək şəraitini təmin etmək sahəsində onların fəaliyyətini əlaqələndirir və ona nəzarət edir;

- həmkarlar ittifaqları və işəgötürənlərin nümayəndəli orqanları ilə məsləhətləşməklə əmək şəraitinin və əməyin mühafizəsinin yaxşılaşdırılmasına dair proqramları təsdiq edir, onların yerinə yetirilməsini təşkil və təmin edir;
- əməyin mühafizəsi vasitələrinin istehsalı barəsində müəssisələrə dövlət sifarişini müəyyən edir, bu vasitələrin hazırlanması və istehsalı üzrə müəssisələr yaradılmasına dair qərarlar qəbul edir;
- əməyin mühafizəsi sahəsində elmi tədqiqat işini təşkil edir və əlaqələndirir, müəyyən edilmiş qaydada təsdiq olunmuş milli proqramları həyata keçirir, bu işlərin maliyyələşdirilməsi qaydasını və şərtlərini müəyyən edir;
- əməyin mühafizəsi üzrə mütəxəssislərin hazırlanmasını təşkil edir;
- əməyin mühafizəsi üzrə respublikada vahid dövlət statistika hesabatının aparılması qaydasını müəyyən edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 35-ci maddəsinin 6-cı bəndinə əsasən «hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək» hüququ vardır.

Əmək Məcəlləsinin 9-cu bölməsi bütövlükdə Əməyin mühafizəsi normaları, qaydaları, prinsipləri, əməyin mühafizəsinin hüquqi, təşkilati-texniki, maliyyə təminatları, işçinin əməyinin mühafizəsi hüququnu həyata keçirməsi üçün təminatlar, əməyin mühafizəsi ilə bağlı işəgötürənlərin məsuliyyəti ilə bağlı müddəaları əks etdirir.

Əmək Məcəlləsinin Əməyin mühafizəsinə aid bölməsində əks olunan müddələrin tətbiqi məqsədi ilə Nazirlər Kabineti və müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən çoxsaylı qərarlar, qaydalar qəbul olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı BƏT konvensiyaları içərisində əməyin və sağlamlığın mühafizəsinə birbaşa və dolayısı ilə aid olan konvensiyalar üstünlük təşkil edir. Bununla belə qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Avropa Sosial Xartiyasının 2 və 3-cü maddələrinə tərəfdar çıxmamışdır.

Bütövlükdə götürüldükdə Məcəllənin 9-cu bölməsində beynəlxalq əmək standartlarına zidd olan heç bir müddəə yoxdur. Bununla belə bölmə bəsit və mexanizmləri konkret olmayan müddəalarla yüklənmişdir. Çoxsaylı hökumət qərarları və qaydaları da bu boşluqları doldurmaq imkanında deyildir. Məsələn, Nazirlər Kabinetinin 06. 03. 2004-cü il tarixli 38 nömrəli Qərarı ilə «**İş yerlərinin attestasiyası**» qaydaları təsdiq olunmuşdur. Lakin bu qaydaların praktikada tətbiq olunması olduqca qüsurludur. Nəticədə istehsalatda bədbəxt hadisələrin və peşə xəstəliklərinin dinamikası artmaqdadır.

Məcəllədə və müvafiq normativ-hüquqi aktlarda olan boşluqlar və çatışmamazlıqlar iş yerlərində sağlam və təhlükəsiz əmək şəraitinin yaradılması üçün kifayət deyildir.

Əsas istehsal fondlarının fiziki və mənəvi baxımdan aşınması, istehsalatda qəzaların baş verməsi, zərərli və orqanizm üçün zərərli olan istehsal sahələrində zəruri profilaktik tədbirlərin görülməməsi, bir sözlə zəruri iş şəraitinin yaradılmamasının və texniki təhlükəsizlik qaydalarının düzgün tətbiq olunmamasının nəticəsi olaraq iş yerlərində texniki təhlükəsizlik və sanitar-gigiyenik normaların ciddi surətdə pozulmasına gətirib çıxarır.

Məcəllədə dövlət orqanlarının üzərinə qoyulan vəzifələr abstraktdır və konkret deyildir. İstehsalat qəzası və yaxud peşə xəstəliyi nəticəsində sağlamlığı pozulmuş işçiye və ya bu səbəbdən həlak olmuş işçinin ailə üzvlərinə ödənclərin verilməsi qaydalarının, şərtlərinin və məbləğinin müəyyən olunmasına dair Nazirlər Kabinetinin 09 yanvar 2003-cü il tarixli qərarı isə işçilərin sağlamlığına dəyən zərərin ədalətli şəkildə kompensasiya olunmasına şərait yaratmır.

Ümumiyyətlə Əmək Məcəlləsi də daxil olmaqla ölkədə əməyin mühafizəsi məsələlərini nizamlayan normativ-hüquqi aktların bolluğuna baxmayaraq bu normaların əksəriyyəti köhnəlmişdir və zamanın, müasir iqtisadi sistemin tələblərinə cavab vermir. Dövlət müasir istehsal proseslərində baş verən sürətli dəyişikliklər fonunda əməyin mühafizəsi sahəsində norma yaradıcılığında kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinə görə xeyli geridə qalır.

Qanunvericilik işçiyə onun sağlığına təhlükə yaradan işdən imtina etməyə hüquq versədə praktikada işçinin belə işdən imtinası onun iş yerini itirməsi ilə nəticələnir və belə olan halda işçinin hüquqlarının bərpası üçün konkret mexanizmlər yoxdur. Hətta ədalətli məhkəmə araşdırması şəraitində belə işçinin və ya onun müdafiəsini həyata keçirən şəxsin baş vermiş halda işçinin sağlamlığına təhlükənin mövcud olmasını sübut etməsi mümkün olmur. Beləliklə, burada hüququn təmin olunması üçün konkret mexanizm yoxdur.

Əmək Məcəlləsində və digər Normativ aktlarda əməyin mühafizəsi qaydalarına əməl olunmasına dövlət nəzarəti sistemi müəyyən olunur. Lakin, əməyin mühafizəsi qaydalarına nəzarət edən dövlət orqanının nəzarət mexanizmləri zəifdir. Eyni zamanda iş yerlərində lüzumsuz yoxlamaların qarşısının alınması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən bununla bağlı qəbul olunmuş qərarlar müfəttişliyin onsuz da məhdud olan nəzarət işini bir qədər də zəiflədir.

Ölkədə qeyri-leqal iş yerlərinin və qeydiyyatsız işçilərin mövcudluğu, həmçinin əməyin mühafizəsinə dair qanunvericilikdə müfəttişliyin mülki-hüquqi müqavilələrlə fəaliyyət göstərən iş yerlərinə demək olar ki, nəzarət etmək hüququnun olmaması bu nəzarəti daha da effektiv edir.

Sanitariya-epidemioloji salamatlıq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə müvafiq olaraq iş yerlərində peşə xəstəliklərinin qarşısının alınmasına nəzarəti dövlət sanitariya nəzarəti orqanları həyata keçirir. Bu nəzarətin təmin olunması ilə bağlı normativ hüquqi bazanın olmasına baxmayaraq, onların tətbiqi praktikasında ciddi problemlər vardır.

2.7.2. Əməyin Mühafizəsinin idarə olunma sistemi

Əməyin mühafizəsi sisteminin idarə olunması sahəsində əvvəllərdə mövcud olan sistem daha çox baş verən hadisələrin qeydə alınması və kompensasiya sisteminin təşkilinə yönəlmişdir. İstehsalatda baş verən bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərinin qarşısının alınması və profilaktikası sahəsində uzun müddət ciddi işlər həyata keçirilməmişdir. İş yerlərində əməyin mühafizəsi xidmətlərinin fəaliyyəti zəifləmiş, yeni yaranan müəssisələrin bir çoxunda ümumiyyətlə belə xidmətlər nəzərdə tutulmamışdır.

Son illərdə istehsalatda bədbəxt hadisələrin qarşısının alınmasına yönələn bir sıra tədbirlər həyata keçirilməkdədir. Bu yalnız iş yerlərində yoxlamaların aparılması ilə kifayətlənmir, həmçinin nəzarəti həyata keçirən vəzifəli şəxslərin-əmək müfəttişlərini potensialının artırılmasına və texniki təchizatın müasir standartlar əsasında təşkilidir.

Bununla belə istehsalatda peşə xəstəliklərinin qarşısının alınmasına yönələn tədbirlər qənaətbəxş deyildir. Səhiyyə Nazirliyinin cavabdeh müvafiq qurumları iş yerlərində insan sağlamlığına zərər vuran **Fiziki, Kimyəvi, Bioloji** və **Psixofizioloji** faktorların müəyyən edilməsi və profilaktikası sahəsində hər hansı ciddi işlər həyata keçirmir. Ümumiyyətlə

əməyin mühafizəsi sahəsində dövlət nəzarətinin vahid təsisatda olmamasının mənfi fəsadları vardır. Hazırda Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti müfəttişləri iş yerlərində sağlamlığa zərər vuran faktorları müəyyən etmək üçün müasir avadanlıqlarla təchiz olunmuşdur. Bununla belə səhiyyə orqanları ilə koordinasiyanın olması və səhiyyə təsisatlarının peşə xəstəliklərinin qarşısının alınmasına yönələn fəaliyyətinin yox dərəcəsində olması istehsalat risklərini artırır. Müasir dünya praktikasında həm texniki təhlükəsizlik, həm də peşə xəstəlikləri hallarının profilaktikası və qeydə alınması vahid struktur tərəfindən həyata keçirilir ki, bu da əmək müfəttişliyi xidmətləridir. İstehsal sahələrində risklərin azaldılması sahəsində dövlət siyasəti nəzarət və preventiv tədbirlərinin vahid və ixtisaslaşmış qurumda cəmləşməsinə yönəlməlidir.

2.7.3. Təhlükəsiz avadanlıq və texnologiya

Əməyin mühafizəsi sahəsində dövlət tərəfindən müəyyən olunmuş prinsiplərdən biri də “əməyin mühafizəsi sahəsində ümumbəşəri elmi-texniki tərəqqidən, qabaqcıl təcrübədən geniş istifadə edən, habelə təhlükəsiz texnikasının və texnologiyasının səmərəli mühafizə vasitələrini hazırlayan və tətbiq edən işəgötürənlərin müvafiq qaydada və vəsaitlərlə həvəsləndirilməsi” prinsipidir.

Əmək Məcəlləsinin 215-ci maddəsinə görə “Müəssisənin mülkiyyətçisi və işəgötürəni işçilərin iş yerlərində əməyin mühafizəsi normalarının və qaydalarının yerinə yetirilməsinə bilavasitə cavabdehdir”. Bu baxımdan təhlükəsizlik texnikası qaydalarının təmin olunması üçün istehsal prosesində tətbiq olunan avadanlıq və qurğuların müasir təhlükəsizlik standartlarına uyğun olması vacib şərtidir. Müasir texnoloji tələblərə cavab verən avadanlıq və qurğulardan istifadə əlavə xərclər tələb etdiyi üçün bir sıra hallarda fiziki və mənəvi aşınmış avadanlıqların istismarı davam etdirilir ki, bu da istehsalat risklərini dəfələrlə artırır. Monitoring çərçivəsində daş karxanalarındakı vəziyyətə dair əldə edilən informasiyaların təhlili nəticəsində müəyyən edilir ki, istifadə olunan avadanlıqların heç biri təhlükəsizlik qaydaları standartlarına uyğun deyildir. Avadanlıqların, xüsusən də daş kəsən mişarların istismar müddəti çoxdan başa çatmışdır. Daş karxanalarında işləyənlərin peşə xəstəliyinin qarşısının alınması üçün hər hansı vasitələrdən istifadə olunmur. İşçilərə nəfəs orqanlarına zərərli tozların daxil olmasının qarşısını alan qaz-toz respiratorları verilmir. İşçilərin bir qismi nəfəs orqanlarını qorumaq üçün ağız və burunlarına çit və ya tənziqlə bağlayırlar. Əksəriyyət isə ümumiyyətlə hətta primitiv qoruyuculardan belə istifadə etmir.

Ümumiyyətlə mənəvi və fiziki baxımdan aşınmış avadanlıq və texniki vasitələrdən istifadənin geniş yayıldığı sahələrdən biri də mədən sənayesidir. Filiz hasilatı sahəsində də istifadə olunan bir çox avadanlıqlar təhlükəsizlik standartlarına cavab vermir.

32 müəssisədə həyata keçirilən müşahidələr onu göstərir ki, müəssisələrdə, xüsusən də tikinti sahələrində istifadə olunan avadanlıq və qurğuları istismar etmək həm istehsalat zədələnməsi, həm də peşə xəstəliklərinin yaranma riskini artırır.

Məsələn, tikinti sahələrində istifadə olunan qaynaq aparatlarının demək olar ki, hamısı böyük təhlükə mənbəyidir.

2.7.4. İşçi heyətin müvafiq sahədə bilik və bacarıqlarının artırılması.

Mülkiyyət formasından və təsərrüfat fəaliyyətindən asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən bütün müəssisə müdriyyətinin əsas vəzifələrindən biri də fəhlələrə, qulluqçulara və mühəndis-texniki işçilərə bilavasitə iş yerlərində, yaxud xüsusi kurslarda təhlükəsiz iş üsullarının öyrədilməsini təmin etməkdir. Bunun üçün

müəssisə müdiriyyəti tərəfindən aşağıdakı işlər həyata keçirilməlidir:

- Əmək təhlükəsizliyi üzrə təlimatların işlənilib hazırlanması və təsdiq edilməsi;
- Təlimatların proqramlarının işlənilib hazırlanması və təsdiq edilməsi;
- Fəhlələri öyrətmək üçün bütün mühəndis – texniki işçilərin lazım olan təlimatlarla, proqramlarla və digər öyrədici vasitələrlə təmin edilməsi.

Fəhlə və qulluqçularla keçirilən təlimatlar öz xassələrinə görə **giriş və iş yerində təlimatlara** ayrılır. İş yerində keçirilən təlimatlar **ilkin, vaxtaşırı (təkrar), növbədənəknar** və **birdəfəlik** olur. Bunlardan başqa müəssisələrdə işə girən bütün fəhlə və qulluqçulara onların təhsilindən, ixtisasından, peşə və vəzifə üzrə iş stajından asılı olmayaraq **giriş təlimatı** keçirilməlidir. Bu cür təlimat müəssisə ərazisinə və istehsalat sahəsinə buraxılmış bütün şəxslərə keçirilməlidir.

Giriş təlimatı müəssisənin əməyin mühafizəsi üzrə mühəndisi tərəfindən keçirilir və xüsusi jurnalda qeyd edilir.

Fəhlə və qulluqçulara onların təhsilindən, ixtisasından, peşə və vəzifə üzrə iş stajından asılı olmayaraq giriş təlimatından başqa, iş yerində də **ilkin təlimat** keçirilməlidir.

Fəhlələrlə bilavasitə iş yerində **ilkin təlimatı** onlar sərbəst işləməyə buraxılmamışdan qabaq, bir işdən digər işə, ya da ayrı xassəli iş sahəsinə keçiriləndə (istehsalat şəraiti dəyişəndə) aparılır. İş yerində təlimatın fəhlələrlə keçirilməsi bilavasitə iş yeri üzrə rəhbərə, qulluqçularla keçirilməsi isə sex, bölmə, qurğu rəhbərinə tapşırılır. Burada məqsəd hər bir işçini təhlükəsiz iş üsullarının əsas qaydaları ilə tanış etmək, işlərin təhlükəsiz yerinə yetirilməsi üçün işçilərin biliklərini artırmaq, təzələmək və möhkəmləndirməkdir.

Bütün fəhlələrlə və bəzi qulluqçularla onların təhsilindən, ixtisas dərəcəsiindən, peşə və vəzifə üzrə iş stajından və tutduqları vəzifəsindən asılı olmayaraq hər 3 aydan bir **vaxtaşırı təlimat** keçirilməlidir. **Vaxtaşırı təlimatın** keçirilməsində məqsəd fəhlələrin əsas və daha tez-tez yerinə yetirdikləri digər işlər, əməliyyatlar zamanı təhlükəsizliyin tələblərinə aid biliklərini təkrar etmək, dərinləşdirmək və möhkəmləndirməkdir. **Vaxtaşırı təlimatı** bilavasitə işin rəhbəri (usta, iş icraçısı, sahə və qurğu rəisi və s.) iş yerində proqram üzrə keçir. Bu zaman ilkin təlimatdan sonrakı dövrdə müsbət və mənfi işlər nəzərə alınmaqla, alınmış əməllər, sərəncamlar, məktublar barədə izahatlar verilir.

Vaxtaşırı təlimatın keçirilməsi «İşçilərin Əməyin Mühafizəsi Üzrə Təlimatlandırılmalarının Qeydiyyat və Uçot Jurnalı»-da rəsmiləşdirilir.

İstehsal zəruriliyindən asılı olaraq xüsusi hallarda fəhlələrlə işlərin təhlükəsiz görülməsinə dair **növbədənəknar təlimat**, yeni texnologiyanın tətbiqi və istehsalatda bədbəxt hadisə baş verən zaman keçirilir.

Yuxarıda göstərilənlər istehsalatda əməyin mühafizəsi qaydalarına əməl olunması istiqamətində işçilərin bilik və bacarıqlarının artırılmasına yönələn minimal tələblərdir və müvafiq normalarda nəzərdə tutulur.

Lakin hər bir işəgötürən işçilərin əməyin mühafizəsi qaydalarına dair bilik və bacarıqlarının artırılması üçün əlavə tədbirlər də həyata keçirə bilərlər.

Müəssisələrdə həyata keçirilən müşahidələr zamanı işəgötürənlər tərəfindən hətta bu minimal tələblərin də yerinə yetirilmədiyi və ya formal olaraq yerinə yetirilməsi qeydə alınmışdır. Məsələn, bir qisim müəssisələrdə ilkin, giriş, vaxtaşırı təlimatların keçirilməsini göstərən jurnallar tərtib olunur. Amma işçilərlə söhbət zamanı onlara hər hansı təlimatların verilmədiyi, yalnız müəyyən vaxtlarda jurnallara təlimat almağa dair imza atdıqlarını bildirmişlər.

Ümumiyyətlə həmin müəssisələrin bir çoxunda belə təlimatları verə biləcək müvafiq vəzifəli şəxs yoxdur və bu da əməyin mühafizəsinə dair tələblərin pozulmasıdır.

2.8. İstehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərinə şərait yaradan əsas səbəblər

- İstehsalatın qeyri-qənaətbəxş təşkili;
- Texnoloji proseslərin pozulması;
- İşçilərin əməyin mühafizəsi tələblərini yerinə yetirmək üçün hazırlanmaması və ya qeyri-qənaətbəxş hazırlanması;
- İşçilərin istifadə etdikləri əmək vasitələri ilə düzgün davranmaq vərdişlərinin və biliklərinin olmaması;
- İşçilərin texniki təhlükəsizlik qaydalarına əməl etməməsi, əmək intizamını pozması;
- İş icraçılarının, sex rəislərinin, briqadirlərin və s. istehsalat prosesində işçilərə bila-vasitə rəhbərlik edənlərin səhlənkarlığı və təcrübəsizliyi;
- Ölkədə Əməyin mühafizəsinin təşkili üzrə kommersiya yönü xidmət sahələrinin təşəkkül tapmaması;
- Sahələr üzrə norma və qaydaların tətbiqinə əməl edilməməsi;

Həmin dövr ərzində baş vermiş peşə xəstəliklərini doğuran səbəblər aşağıdakılar olmuşdur:

- İş yerlərində zəruri sanitar gigienik şəraitin olmaması;
- İşçilərin tibbi yoxlanışdan keçirilməməsi (zəruri iş yerlərində);
- Hava axınından mühafizənin olmaması;
- İşçilərin zəruri qoruyucu vasitələrlə təchiz edilməməsi;
- İşçilərin soyuq və isti hava şəraitində xüsusi geyim vasitələri ilə təchiz edilməməsi;
- İstifadə olunan avadanlıqların texniki standartlara cavab verməməsi və s.
- Peşə xəstəliklərinin ucotu və profilaktikası sahəsində səhiyyə orqanlarının yarıtmaz fəaliyyəti.

2.9. Tövsiyələr

2.9.1. İstehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərinin qəşisinin alınması və profilaktikası üzrə vahid nəzarət sisteminin təşkili ilə bağlı dövlət siyasətinə dair

İstehsalatda bədbəxt hadisələrin uçotu, profilaktikası sahəsində müvafiq fəaliyyətlərin fonunda peşə xəstəliklərinin uçotu, profilaktikası sahəsində ciddi problemlər qalmaqdadır. Səhiyyə Nazirliyi “Sanitariya-epidemioloji salamatlıq haqqında” Qanunundan irəli gələn vəzifələri yerinə yetirmir və bu baxımdan istehsalatda peşə xəstəliklərinin profilaktikasına yönələn ciddi tədbirlər həyata keçirilmir.

Səhiyyə Nazirliyinin özü də daxil olmaqla heç bir qurumda peşə xəstəliklərinə dair dəqiq statistika yoxdur. “Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti haqqında Əsasnamə”də bu xidmətin vəzifələri sırasında peşə xəstəliklərinin qeydə alınması və uçotu barədə müddəalar yoxdur.

Bu baxımdan istehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəliklərinin qeydə alınması, uçotu, profilaktikası sahəsində siyasətin formalaşması və fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi sahəsində vahid idarəçilik yoxdur.

Peşə xəstəliklərinin müəyyən olunması, profilaktikası və onun uçotunun aparılması sahəsində Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin rolu artırılmalıdır.

2.9.2. Qanunvericiliklə bağlı

İş yerlərində ədalətli və əlverişli əmək şəraitinin yaradılması, o cümlədən işçilərin əmək hüquqlarının təmin edilməsi, əməyin mühafizəsi sahəsində siyasəti müəyyən edən və dövlət nəzarətini həyata keçirən vahid dövlət orqanı olmalıdır. Hazırda fəaliyyət göstərən Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin fəaliyyət prinsipləri və sferaları, səlahiyyət və vəzifələri Əmək Məcəlləsində əks olunmalıdır.

Əmək Məcəlləsinə “Əmək qanunvericiliyinə əməl edilməsinə dövlət nəzarəti həyata keçirilməsi” adlı fəsil daxil edilməli və Dövlət Əmək Müfəttişliyinin səlahiyyətləri, vəzifələri və fəaliyyət dairəsinə dair müddəalar daxil edilməlidir.

Peşə xəstəliklərinin müəyyən edilməsi və profilaktikası ilə bağlı məsələlər də Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti tərəfindən həyata keçirilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 28 fevral tarixli, 27 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuş “**İstehsalatda baş verən bədbəxt hadisələrin təhqiqi və uçota alınması**” Qaydalarının 1.2. bəndində “İşçilərin səhhətinin pozulmasının hansı hallarda təhqiq olunması əks olunur. Həmin maddədə göstərilən hallardan biri də (həmin maddənin ikinci bəndi) “müəssisəyə məxsus və müəssisənin müqaviləsi (sifarişi) əsasında kənar təşkilatlardan verilmiş nəqliyyatda işə gedərkən, yaxud işdən qayıdarkən” sağlamlığa dəyən zərərin (o cümlədən ölüm halları) təhqiqi həyata keçirilir.

Belə olan halda işçi iş ictimai nəqliyyatla, öz avtomobili ilə, piyada və s. yolla gedərkən bədbəxt hadisə baş verərsə bu sığorta hadisəsi sayılmır (praktikada belədir ki, müvafiq orqan, işəgötürənlər və sığorta şirkətləri bu halda təhqiqat aparmır və kompensasiyalar ödənmir).

Normativ sənədə sonradan bu müddəanın daxil edilməsi çoxsaylı mənfi nəticələrə gətirir. Hər il işə gedən (və ya işdən qayıdan) müəyyən sayda insanın məhz yolda sağlamlığına zərər dəyir.

Normativ sənəddə bu müddəanın dəyişdirilməsi zəruridir. Təhqiqat nəticəsində işçinin işə getməsi və işdən qayıtması halında sağlamlığına zərər dəyməsi müəyyən edildikdə, bu da siğorta hadisəsi kimi qeyd olunmalı və şəxsə (o bədbəxt hadisə nəticəsində vəfat etdikdə qanuni vərəsələrinə) kompensasiyalar verilməlidir.

2.9.3. Əməyin mühafizəsi və istehsalat risklərinin azaldılması sahəsində dövlət siyasətinə dair tövsiyələr

İstehsalatda risklərin monitorinqinin keçirilməsi sahəsində

Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti, Həmkarlar İttifaqları, işəgötürən birlikləri, həyat sığortasını həyata keçirən sığorta şirkətləri, ixtisaslaşmış QHT nümayəndələri, ekspertlərdən ibarət daimi monitorinq qrupunun yaradılması məqsədəuyğundur. Xüsusi normativ-hüquqi aktla səlahiyyət dairəsi və vəzifələri müəyyən olunan bu daimi orqan il ərzində istehsalat risklərinin dinamikasının monitorinqini keçirməli və tövsiyələri də özündə əks etdirən illik hesabat hazırlamalıdır.

Hesabatın Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası, İşəgötürənlər (sahibkarlar) Konfederasiyasının təmsil olunduğu sosial şuraya təqdim olunması və monitorinq prosesində müəyyən olunmuş risklərin azaldılması üçün strategiya müəyyənləşməsi üçün prosedurlar və qaydaların hazırlanması məqsədəuyğundur;

Əməyin Mühafizəsi sahəsində xidmət sferasının təşkili sahəsində

İstehsalat sahələrində və digər iş yerlərində təhlükəsiz və sağlam əmək şəraitinin yaradılması üçün kommersiya fəaliyyəti əsasında xidmət sahələrinin yaradılması zərurəti vardır. Belə xidmətin təşkili özəl strukturlar tərəfindən həyata keçirilə bilər. Lakin belə xidmət sferasının formalaşmasında Dövlət nəzarətini həyata keçirən orqanın iştirakı təmin olunmalıdır. Bu baxımdan belə xidmət sahələri ilk növbədə dövlət nəzarətini həyata keçirən orqanın nəzdində yaradıla bilər. Xidmətin əsas fəaliyyəti iş yerləri üçün əməyin mühafizəsinə dair sənədlərin hazırlanması, texniki təhlükəsizlik qaydalarının tətbiqi (yanğın, elektrik xətləri və avadanlıqlarının təhlükəsizliyinin təmin olunması və s.), işçi heyətin təlimatlandırılması, əyani vasitələrin hazırlanması və yerləşdirilməsi, iş yerlərində əməyin mühafizəsi üzrə xidmətin təşkili üçün məsləhətlərin verilməsi və personalın bilik və bacarıqlarının artırılması və s. olmalıdır. Hazırda belə ixtisaslaşmış xidmət sahələrinin olmaması kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində əməyin mühafizəsinin təşkili, o cümlədən istehsalat risklərinin azaldılması istiqamətində fəaliyyətlərin qurulmasını problemli edir;

2.9.3. Əməyin mühafizəsi və texniki təhlükəsizlik qaydalarına dair standart təlimatların hazırlanması sahəsində

İqtisadi inkişaf və texniki tərəqqi istehsalatda əməyin mühafizəsinin təmin olunmasına yönələn tədbirlərin xarakterinin və məzmununun dəyişməsinə tələb edir. Əməyin mühafizəsinə dair sahələr arası standart təlimatların yeni redaksiyada işlənilməsi zərurəti vardır. Bu təlimatlar:

- Əməyin Mühafizəsinə dair ümumi tələblər;
 - İş başlanmazdan əvvəl əməyin mühafizəsinə dair tələblər;
 - İş vaxtı ərzində əməyin mühafizəsinə dair tələblər;
 - Qəza hallarında əməyin mühafizəsinə dair tələblər və s. ümumi təlimatlar ola bilər.
- Belə təlimatların iş yerlərində mütləq qaydada yerləşdirilməsi müvafiq normalarda əks olunmalıdır.

İşçilər və iş növləri üzrə təlimatların təkmilləşdirilməsi və yeni təlimatların hazırlanması istiqamətində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən strategiya hazırlanmalı və sistemli şəkildə həyata keçirilməlidir.

3. ƏLAVƏLƏR

Əlavə 1

Anlayışlar

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

ÇIXARIŞ

Maddə 2. Əsas anlayışlar

2.0. Bu Qanunda istifadə olunan əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

2.0.1. istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta (bundan sonra- icbari sığorta) -istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından sığorta olunanların həyatına və sağlamlığına dəyən zərər nəticəsində onların peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi və ya ölümü ilə bağlı sığorta ödənişinin verilməsini nəzərdə tutan sığorta sinfidir;

2.0.2. istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta müqaviləsi (bundan sonra- icbari sığorta müqaviləsi) -icbari sığortanın təmin edilməsi üçün sığortalının müvafiq sığorta haqqı ödəməsi müqabilində sığorta hadisəsi nəticəsində sığortaçının sığorta ödənişini həyata keçirmək öhdəliyini nəzərdə tutan yazılı razılaşma;

2.0.3. sığorta olunan- xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlanmış və bu Qanunla müəyyən olunmuş hallarda sığorta ödənişi almaq hüququ olan bu Qanunun 3-cü maddəsində göstərilən şəxslər;

2.0.4. sığortalı- sığorta olunanın xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlayan Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən hüquqi və fiziki şəxslər, dövlət orqanları;

2.0.5. sığortaçı- Azərbaycan Respublikasında həyat sığortası sahəsi üzrə sığorta fəaliyyətini həyata keçirmək üçün lisenziyaya malik olan və istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta növünü aparmağa, həmçinin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş hallarda annuitet sığortası aparmağa müvafiq icazə almış yerli hüquqi şəxs;

2.0.6. faydalanan şəxs- bu Qanuna uyğun olaraq sığorta müqaviləsindən faydalanan (sığorta ödənişi almaq hüququ olan) şəxs;

2.0.7. annuitet müqaviləsi- qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada müvafiq icazə almış sığortaçı və faydalanan şəxs arasında bağlanmış, həmin faydalanan şəxsin xeyrinə dövrü sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutan sığorta müqaviləsi;

2.0.8. müqavilə ili- icbari sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu birinci il və həmin müqavilənin qüvvədə olduğu bütün dövr ərzində tamam olan hər növbəti il;

2.0.9. istehsalat- fiziki şəxsin işləri, xidmətləri (bundan sonra- əmək funksiyalarını) haqqı ödənilməklə yerinə yetirdiyi iş yeri;

2.0.10. istehsalatda bədbəxt hadisə-əmək funksiyalarını yerinə yetirərkən xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlanılmalı olan şəxsin bədən üzvlərinin, toxumalarının

zədələnməsi ilə sağlamlığının qəflətən və kəskin pozulması halı;

2.0.11. peşə xəstəliyi-əlverişsiz və zərərli istehsalat amillərinin sığorta olunanın orqanizminə təsiri nəticəsində baş verən xroniki və ya kəskin xəstəlik;

2.0.12. sığorta hadisəsi- icbari sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu dövr ərzində istehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəliyi nəticəsində sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi, yaxud ölümü ilə əlaqədar bu Qanuna görə sığorta ödənişinin faydalanan şəxsə ödənilməsi üçün əsas olan hal;

2.0.13. sığorta ödəniş- sığorta hadisəsi baş verdikdə, sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi və ya ölümü ilə bağlı maddi itkilərin bərpası məqsədilə faydalanan şəxsə verilən pul təminatı;

2.0.14. sığorta haqqı-icbari sığorta müqaviləsi üzrə risklərin qəbul edilməsi müqabilində sığortalı tərəfindən sığortaçıya ödənilməli olan pul məbləği;

2.0.15. sığorta məbləği- icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığortaçının öhdəliyinin son həddi;

2.0.16. annuitet haqqı-bu Qanuna uyğun olaraq annuitet müqaviləsi bağlandıqı hallarda faydalanan şəxsə dövrü sığorta ödənişlərinin ödənilməsi öhdəliyi müqabilində annuitet müqaviləsi üzrə sığortaçıya ödənilən pul məbləği;

2.0.17. sığorta tarifi- icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığorta haqqının hesablanması üçün bu Qanuna uyğun olaraq müəyyən olunan əmək haqqı fonduna tətbiq olunan faiz dərəcəsi;

2.0.18. peşə riskinin dərəcəsi-əmək funksiyalarını yerinə yetirərkən peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi və ya ölüm ehtimalının iqtisadi fəaliyyət növləri və sığorta olunanların kateqoriyaları üzrə səviyyəsi;

2.0.19. sığorta olunanların kateqoriyaları-sığorta olunanların istehsalatda yerinə yetirilən əmək funksiyalarının xarakterinə görə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada bölgüsü;

2.0.20. peşə əmək qabiliyyəti - müəyyən ixtisasa uyğun olaraq əmək funksiyalarını müəyyən edilmiş həcmdə və keyfiyyətlə yerinə yetirmək bacarığı;

2.0.21. peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi dərəcəsi - sığorta olunanın sığorta hadisəsi baş verənədək malik olduğu peşə əmək qabiliyyətinin davamlı itirilməsinin faizlə ifadəsi.

Əlavə 2

2011 və 2012-ci ilin birinci yarısı üzrə istehsalatda bədbəxt hadisə və peşə xəstəlikləri hallarından icbari sığortaya dair göstəricilər.

Məlumat Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti tərəfindən təqdim olunmuşdur.

Ümumi göstəricilər

Dövrələr	Sığorta olunanların sayı			Hesablanmış Sığorta haqları	Verilmiş sığorta ödənişləri
	Ümumi	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı		
2011-ci il	842 599	468 645	373 949	18 970 203,07	267 384,77
2012-ci il 6 aylıq	909 554	505 877	403 679	12 763 905,82	212 148,35

Sahələr üzrə (2011-ci il üzrə)

İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı
A 011	337	1753	C 204	136	325	C 309	214	1149
A 012	39	132	C 205	539	804	C 31	954	2887
A 013	70	394	C 21	51	70	C 321	10	72
A 014	417	1953	C 22	583	1454	C 325	2	3
A 015	33	80	C 231	139	394	C 329	137	288
A 016	466	242	C 233	113	343	C 331	490	1998
A 017	38	38	C 235	654	915	C 332	6319	24228
A 02	1387	4051	C 236	477	1142	D 35	17225	25001
A 031	7	26	C 237	206	569	E 36	3783	11216
A 032	191	588	C 242	590	2819	E 37	144	109
B 05	505	1150	C 243	11	51	E 38	80	181
B 06	8819	23743	C 244	114	459	E 39	38	96
B 08	660	1781	C 245	154	510	F 41	3280	10881
B 09	4753	10829	C 251	936	3481	F 42	3007	8103

C 101	116	433	C 252	26	39	F 431	60	54
C 103	261	1015	C 253	8	3	F 432	1090	3147
C 104	113	603	C 254	147	696	F 433	77	157
C 105	226	895	C 255	193	395	F 439	3188	10133
C 106	26	78	C 256	317	507	G 451	899	585
C 107	1547	4322	C 257	46	129	G 452	822	2129
C 108	547	2136	C 259	108	485	G 453	1211	3874
C 11	1047	2744	C 26	315	529	G 454	13	28
C 13	29	150	C 271	261	763	G 46	7664	4651
C 14	271	1570	C 272	2	28	G 47	12528	14532
C 16	88	175	C 279	34	83	H 491	2368	5381
C 17	145	578	C 281	11	18	H 492	276	62
C 18	652	533	C 283	34	74	H 493	838	3561
C 19	2258	7275	C 284	33	62	H 494	1430	7463
C 201	2222	4848	C 289	574	1128	H 50	4951	5628
C 202	41	328	C 29	212	528	H 51	8299	7412
C 203	124	204	C 301	188	123	H 52	940	2178

İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı
H 53	395	528	M 75	289	21	R 932	1088	1163
J 58	863	160	N 495	1206	3927	S 12	88	229
J 59	2812	683	N 77	670	529	S 15	95	444
J 60	1752	342	N 78	353	167	S 206	7	13
J 61	5739	1575	N 79	1332	160	S 234	8	31
J 62	655	92	N 80	559	4379	S 239	70	64
J 63	2079	446	N 811	292	412	S 273	74	141
K 64	18127	2745	N 812	559	2521	S 275	136	227
K 65	1268	199	N 813	154	677	S 282	7	0
K 66	1634	222	N 82	108	1938	S 94	1987	438
L 68	585	459	O 84	24178	17167	S 95	338	369
M 69	1866	85	Q 86	29315	13666	S 96	6484	8061
M 70	12001	9221	Q 87	495	560	T 97	7	16
M 711	5641	2454	Q 88	760	2266	U 99	90	33
M 712	371	283	R 85	190427	29941	V 07	2	3
M 721	12787	1822	R 90	2427	382	r 85	33	3
M 722	1783	65	R 91	7780	2018	İ 55	848	1621
M 73	1913	949	R 92	129	145	İ 56	1387	4979
M 74	3405	810	R 931	2203	1338			

Sahələr üzrə (2012-ci il 6 ay üzrə)

İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı
A 011	363	1893	C 245	166	550	G 47	13524	15686
A 012	42	143	C 251	1011	3757	H 491	2556	5809
A 013	76	425	C 252	28	42	H 492	298	67
A 014	450	2108	C 253	9	4	H 493	905	3844
A 015	35	86	C 254	159	751	H 494	1543	8056
A 016	503	261	C 255	208	427	H 50	5345	6075
A 017	41	41	C 256	342	547	H 51	8959	8001
A 02	1498	4373	C 257	49	139	H 52	1014	2351
A 031	7	28	C 259	116	524	H 53	427	570
A 032	206	635	C 26	340	572	J 58	931	173
B 05	545	1242	C 271	282	824	J 59	3036	737
B 06	9520	25630	C 272	2	30	J 60	1891	369
B 08	713	1923	C 279	37	90	J 61	6195	1700
B 09	5131	11689	C 281	12	19	J 62	707	99
C 101	125	467	C 283	37	79	J 63	2244	482
C 103	282	1095	C 284	35	67	K 64	19567	2963
C 104	122	651	C 289	619	1217	K 65	1369	215
C 105	243	967	C 29	229	570	K 66	1764	240
C 106	28	85	C 301	203	132	L 68	631	496
C 107	1670	4666	C 309	231	1240	M 69	2014	92
C 108	591	2305	C 31	1030	3117	M 70	12954	9954
C 11	1131	2962	C 321	11	78	M 711	6089	2649
C 13	32	162	C 325	2	4	M 712	400	305
C 14	293	1695	C 329	148	310	M 721	13803	1967
C 16	95	189	C 331	529	2157	M 722	1924	71
C 17	157	624	C 332	6821	26153	M 73	2066	1025
C 18	704	575	D 35	18593	26988	M 74	3676	875
C 19	2438	7853	E 36	4083	12107	M 75	312	23
C 201	2399	5234	E 37	155	118	N 495	1302	4239
C 202	44	355	E 38	86	196	N 77	723	572
C 203	134	220	E 39	41	104	N 78	381	180
C 204	146	351	F 41	3540	11746	N 79	1438	173
C 205	582	868	F 42	3246	8747	N 80	603	4727
C 21	55	76	F 431	65	58	N 811	316	445
C 22	630	1570	F 432	1177	3397	N 812	603	2722
C 231	150	425	F 433	83	169	N 813	166	730

C 233	122	370	F 439	3441	10938	N 82	116	2092
C 235	706	988	G 451	970	631	O 84	26099	18532
C 236	515	1233	G 452	887	2298	Q 86	31645	14752
C 237	222	614	G 453	1307	4182	Q 87	534	605
C 242	637	3043	G 454	14	30	Q 88	820	2447
C 243	12	55	G 46	8273	5020	R 85	205559	32320
C 244	123	496	C 245	166	550	G 47	13524	15686

İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı	İqtisadi fəaliyyət növünün seksiya və kodu	Sığorta olunan qulluqçu heyətinin sayı	Sığorta olunan fəhlə heyətinin sayı
R 90	2619	413	S 234	9	34	S 96	6999	8701
R 91	8398	2178	S 239	76	69	T 97	7	18
R 92	139	157	S 273	79	152	U 99	97	35
R 931	2378	1445	S 275	146	245	V 07	2	4
R 932	1175	1256	S 282	7	0	r 85	35	4
S 12	95	247	S 94	2145	473	İ 55	915	1750
S 15	102	480	S 95	365	399	İ 56	1498	5375
S 206	7	14						

Əlavə 3

Mənbə

http://www.azstat.org/statinfo/labour/az/003_1.shtml

1. İstehsala təsir edən amillərin növlərinə görə 2011-ci ildə çalışan kişi və qadınların sayı

Nəfər	Sənaye	Tikinti	Nəqliyyat	Rabitə
Sanitar-gigiyena normalarına cavab verməyən şəraitdə işləyənlər	24638	2879	6321	677
kişilər	20350	2819	5618	320
qadınlar	4288	60	703	357
onlardan:				
səs-küyün çox olduğu şəraitdə	10027	1873	5044	270
kişilər	8407	1828	4494	77
qadınlar	1620	45	550	193
titrəyişin çox olduğu şəraitdə	3459	417	445	-
kişilər	3120	412	413	-
qadınlar	339	5	32	-
iş zonasında havanın yol verilən həddən artıq tozlanması və qazla dolu olması şəraitində	11152	589	832	407
kişilər	8823	579	711	243
qadınlar	2329	10	121	164
Ağır fiziki əməklə məşğul olanlar	4052	942	714	8
kişilər	3811	905	537	6
qadınlar	241	37	177	2
Təhlükəsizlik tələblərinə cavab verməyən avadanlıqlarda işləyənlər	444	-	-	54
kişilər	338	-	-	47
qadınlar	106	-	-	7

**2.İstehsala təsir edən amillərin növlərinə görə
2011-ci ildə əlverişsiz əmək şəraitində çalışan işçilərin bölgüsü**

Nəfər	Sanitar-gigiyena normalarına cavab verməyən şəraitdə işləyənlər	Zərərli əmək şəraitində çalışanlar		
		səs-küyün çox olduğu şəraitdə	titrəyişin çox olduğu şəraitdə	iş zonasında havanın yol verilən həddən artıq tozlanması və qazla dolu olması şəraitində
Sənaye	24638	10027	3459	11152
Mədənçıxarma sənayesi	12053	4573	1802	5678
Emal sənayesi	9764	4266	1037	4461
Neft məhsullarının istehsalı	3721	597	677	2447
Kimya sənayesi	2925	1895	44	986
Maşın və avadanlıqlardan başqa hazır metal məmulatların istehsalı	1389	955	26	408
Metallurgiya sənayesi	509	415	94	-
Elektrik enerjisi, qaz və suyun istehsalı və bölüşdürülməsi	2004	858	574	572
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	817	330	46	441
Nəqliyyat	6321	5044	445	832
Rabitə	677	270	-	407
Tikinti	2879	1873	417	589

3. Əlverişsiz əmək şəraitində işləyənlərin sayı

İlin axırına, nəfər	Sənaye	Tikinti	Nəqliyyat	Rabitə
Sanitar-gigiyena normalarına cavab verməyən şəraitdə işləyənlər				
2000	23763	567	5228	331
2001	20421	705	942	238
2002	17681	1053	5118	390
2003	19560	574	5609	455
2004	20625	1756	4420	550
2005	20470	2125	4642	567
2006	23201	2590	4123	368
2007	22791	1369	6606	489
2008	25429	1340	4496	392
2009	23245	1644	6096	378
2010	23690	3252	7323	250
2011	24638	2879	6321	677
Ağır fiziki əməklə məşğul olanlar				
2000	1010	374	344	49
2001	1948	102	63	10
2002	1738	741	984	46
2003	4408	868	1154	56
2004	6954	364	1932	20
2005	5460	198	1138	96
2006	3908	67	961	73
2007	7641	296	1758	1
2008	3935	531	687	9
2009	4611	161	641	249
2010	3398	369	744	94
2011	4052	942	714	8
Təhlükəsizlik tələblərinə cavab verməyən avadanlıqlarda işləyənlər				
2000	536	-	-	-
2001	355	-	45	2
2002	657	-	186	4
2003	409	15	8	95
2004	330	226	620	200
2005	629	-	8	43
2006	620	-	-	31
2007	362	-	-	67
2008	417	-	-	41
2009	58	-	-	38
2010	99	-	-	12
2011	444	-	-	54

**4. İstehsala təsir edən amillərin növlərinə görə
2011-ci ildə əlverişsiz əmək şəraitində çalışan qadınların bölgüsü**

Nəfər	Sanitar- gigiyena normalarına cavab verməyən şəraitdə işləyənlər	Zərərli əmək şəraitində çalışanlar		
		səs- küyn çox olduğu şəraitdə	titrəyişin çox olduğu şəraitdə	iş zonasında havanın yol verilən həddən artıq tozlanması və qazla dolu olması şəraitində
Sənaye	4288	1620	339	2329
Mədənçıxarma sənayesi	965	242	62	661
Emal sənayesi	2789	1158	151	1480
Neft məhsullarının istehsalı	1108	143	99	866
Kimya sənayesi	1308	834	16	458
Maşın və avadanlıqlardan başqa hazır metal məmulatların istehsalı	130	118	3	9
Elektrik enerjisi, qaz və suyun istehsalı və bölüşdürülməsi	377	130	126	121
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	157	90	-	67
Nəqliyyat	703	550	32	121
Rabitə	357	193	-	164
Tikinti	60	45	5	10